

Jaargang 11 Oktober 2003 Nummer 6

Facta

FACTA-DEBAT:

ENGELS, TENZIJ...

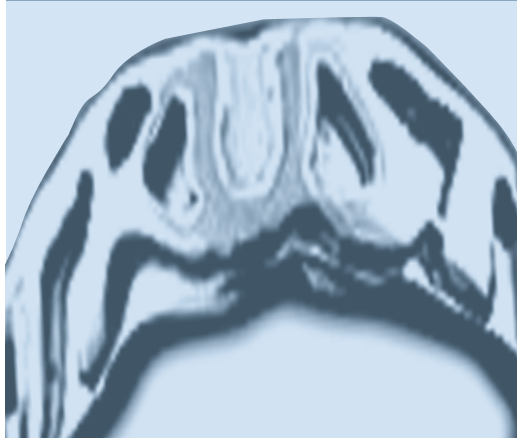
DE TOEKOMST VAN HET NEDERLANDS ALS WETENSCHAPSTAAL

- 2 Feiten
- 4 Voertaal: Engels! Over de toekomst van het Nederlands als wetenschapstaal - Dick Pels
- 9 Column: Pardon - Willem Trommel
- 10 Portret: 'Een buitenlandse partner betekent niet altijd geringe integratie' - Erna Hooghiemstra
- 12 Meting maatschappelijke impact van onderzoek: vermelding van sociologen in de krant en overheidspublicaties - Ruut Veenhoven, Willem de Koster en Masja van Meeteren

4

Facta-Debat: Engels, tenzij...

Terwijl alloctonen steeds vaker met de nek worden aangekeken als ze geen Nederlands leren, dreigen wetenschappers die in diezelfde taal publiceren mondiaal kansarm te worden. Volgens Dick Pels heeft het Nederlands als wetenschapstaal geen toekomst. Er moet daarom in het Engels gepubliceerd worden.

Vertrouwen in de overheid

Zowel in België als in Nederland boezemde de overheid de burgers weinig vertrouwen meer in. In Vlaanderen pleit Geert Bouckaert voor het opstellen van een vertrouwensmonitor. Nederlandse bestuurskundigen spraken over 'bouwen aan vertrouwen'. Een samenhangende conceptuele benadering is nog ver weg, concludeert Eddy van Hijum. Wim Deetman en Peter Nijkamp willen met STip de problemen in de grote steden aanpakken. Dat wekt vertrouwen.

16

- 16 De Vlaamse overheid is op zoek naar vertrouwen - Kurt De Wit
- 18 Vertrouwen in het openbaar bestuur - Eddy van Hijum

11e jaargang, nr. 6, oktober 2003

Facta - sociaal-wetenschappelijk magazine is een uitgave van SISWO/Instituut voor Maatschappijwetenschappen en Koninklijke Van Gorcum. Facta verschijnt acht keer per jaar.
Website: <http://www.siswo.uva.nl>

Redactie

Plantage Muidergracht 4, 1018 TV Amsterdam, tel. 020 5270663 / 45, fax 020 6229430, e-mail: facta@siswo.uva.nl
Hoofdredactie: Henk Jansen. Redactiesecretariaat: Marja Harms
Redactie: Michiel Beker, Talja Blokland, Marlies Eijnsink, Jos de Haan, Giseline Kuipers, Femke Molenaar, Jan Nekkers, Esther van der Meer, Sara Rubbens, Sue-Yen Tjong, Martijn Wit, Kurt De Wit

Medewerkers

René Gabriëls, Andries Hoogerwerf, Edith de Leeuw, Wil Pansters, Dick Pels, Willem Trommel, Henk de Vos, Liesbet van Zoonen

Fotografie

Rien van der Leeden, Rotterdam; Carla Schoo, Amsterdam

Tekening

Tjeerd Royaards

Desktop Publishing

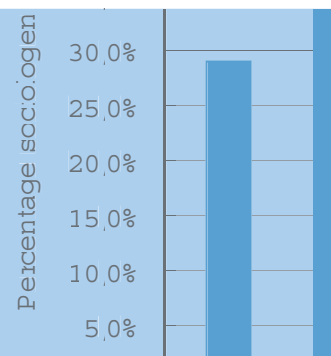
Peter de Kroon, Annette van de Sluis

- 20 Van grote steden, de dingen, die niet goed gaan... - Henk Jansen
- 21 Column: Dé club, dé bank, dé stad en hét stadion - Liesbet van Zoonen
- 22 De socioloog als columnist: hobby of verantwoordelijkheid? - Arie Glebbeek

12

Meten van de maatschappelijke impact

Outputmeting van onderzoek is aan verbetering toe. Naast productiviteit en wetenschappelijke impact moet ook de maatschappelijke impact van onderzoek gekwantificeerd worden. Ruut Veenhoven, Willem de Koster en Masja van Meeteren laten zien hoe eenvoudig dat kan door gebruik te maken van beschikbare databanken.

Gevoelige vragen - valide antwoorden

Iedere onderzoeker weet dat respondenten op vragen naar gevoelige onderwerpen eigenlijk het ware antwoord niet geven. Dit resulteert dan in sociaal wenselijke antwoorden of verkapte weigeringen als 'weet-niet'. Edith de Leeuw en Peter van der Heijden leggen de randomized-response-procedure uit, een succesrijke methoden om meer valide antwoorden te krijgen.

24

- 24 M&T: Gevoelige vragen - Peter van der Heijden en Edith de Leeuw
- 26 SISWO
- 27 Gesignaleerd - René Gabriëls
- 28 Nieuws van de Verenigingen
- 29 Calls: Initiatief tot het ontwikkelen van een Nederlandse Surveyvragenbank op het World Wide Web - Marion Wittenberg, Helga van Gelder
- 30 Personalia
- 31 Agenda

Omslag: Peter de Kroon

Druk, vormgeving en administratie

Koninklijke Van Gorcum, Postbus 43, 9400 AA Assen
tel. 0592 379555, fax 0592-379552, e-mail: info@vgorcum.nl
website: <http://www.vangorcum.nl/>

Abonnementen:

SISWO-relaties	€35,00
Particulier	€42,40
Instellingen	€70,00
Studenten/aio	€27,50
Collectieve afname	€27,50

Advertenties:

1/1 pagina	€340,00
1/2 pagina	€180,00
1/4 pagina	€110,00
bijsluiten folder in overleg	

ISSN 0928-5350 - Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Advertenties

Koninklijke Van Gorcum bv, telefoon 0592-379555

SISWO
Instituut voor Maatschappijwetenschappen

Van Gorcum

Nederlands
uitgeversverbond
Groep uitgevers voor
vak en wetenschap

HOI 2003
TIJDSCHRIFTEN

Essaywedstrijd Raad voor het openbaar bestuur

Naar aanleiding van het verschenen advies *Trias Informatica* organiseert de Raad voor het openbaar bestuur een essayprijsvraag voor studenten (of pas afgestudeerden) aan universiteit of hogeschool. De centrale vraagstelling van het essay luidt:

"Wat zijn jouw prioriteiten als minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties in relatie tot de opkomst van de informatiesamenleving?"

Als basis dient de bundel *Trias Informatica*, waarin het advies van de Rob is opgenomen. Het winnende essay wordt beloond met € 500,00. Bovendien zal het essay opgenomen worden in de bundel die naar aanleiding van het symposium *Trias Informatica* zal verschijnen. De eisen aan het essay zijn vervat in het wedstrijdreglement. De invulling van het essay staat vrij en kan de vorm aannemen van een reportage, een interview of een betoog, maar het staat de auteurs vrij een andere vorm te kiezen. De lengte van het essay bedraagt tussen de 2000 en 4000 woorden. De essaywedstrijd is bedoeld voor studenten of pas afgestudeerden. Het criterium voor pas afgestudeerd is dat de deelnemer ná 1 september 2002 afgestudeerd is. Het essay moet vóór maandag 3 november 2003 verstuurd zijn naar het e-mailadres postbus-rob@minbzk.nl.

De jury zal de inzendingen beoordelen op vernieuwende visie en originaliteit, en daaruit een winnaar selecteren. De overige essays komen in aanmerking voor het predikaat 'eervolle vermelding'. Eervolle vermeldingen worden samen met het winnende essay gepubliceerd in de symposiumbundel. De uitslag van de essayprijsvraag wordt bekendgemaakt op het symposium op woensdag 26 november van 14.00 tot 17.00 uur.

Voor meer informatie of vragen kunt u contact opnemen met de heer Boudewijn F. Steur, tel. 070 4267258 of email: boudewijn.steur@minbzk.nl. Website: <http://www.rfv.nl/>

AWT: Meer multidisciplinair onderzoek

Multidisciplinair onderzoek wordt steeds belangrijker voor wetenschap, economie en samenleving. Daarom moeten universiteiten en andere onderzoeksinstituten dit type onderzoek voortvarend oppakken. In zijn advies *1+1>2* doet de Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid (AWT) aanbevelingen hoe dit te realiseren.

Om wetenschappelijk, economisch en maatschappelijk vooruit te komen, moet Nederland meer multidisciplinair onderzoek doen. Wetenschappelijke ontdekkingen vinden steeds vaker plaats op grenzen van disciplines. Economische innovaties en maatschappelijke vernieuwingen vergen steeds vaker inbreng uit meerdere vakgebieden. Daarmee wordt multidisciplinair onderzoek steeds belangrijker.

De AWT bepleit gerichte maatregelen langs drie lijnen. Ten eerste kan multidisciplinair onderzoek alleen opbloeien als er voldoende onderzoekers zijn die daartoe bereid en in staat zijn. Dit vereist onder meer dat onderzoekers niet alleen worden afgerekend op wetenschappelijke publicaties. Ten tweede pleit de AWT voor het organiseren van meer interactie tussen onderzoekers door meer dwarsverbanden te creëren. Voor maatschappelijke vragen kan dit binnen een *Maatschappelijke Top Instituut*. Ten derde kan multidisciplinair onderzoek alleen floreren door uitdagende doelen te stellen. Dit vergt van opdrachtgevers van onderzoek, zoals ministeries, een brede, integrale benadering van de achterliggende onderzoeksvragen. De belemmeringen voor multidisciplinair onderzoek doen zich het sterkst voor binnen universiteiten. Daarom richt de AWT zijn aanbevelingen vooral op hen. Zij spelen namelijk een sleutelrol in de kennisinfrastructuur. Universiteiten leiden studenten en aio's op en verzorgen zodoende de opleiding van veel producenten en consumenten van onderzoek. Daarom moeten zij een actieve rol spelen bij de stimulering van multidisciplinair onderzoek. Andere partijen, zoals OCenW, NWO, KNAW, moeten hen hiertoe aansporen.

Overigens doet Nederland nu al behoorlijk wat multidisciplinair onderzoek. De AWT heeft zich georiënteerd op de situatie in Finland, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Zwitserland. Het blijkt dat Nederland relatief veel multidisciplinaire onderzoeksprogramma's en instituten heeft. Maar dit mag geen reden tot zelfgenoegzaamheid zijn. Nederland moet zijn goede uitgangspositie verder uitbouwen en toekomstige successen veiligstellen.

Het advies *1+1>2*: de bevordering van multidisciplinair onderzoek (AWT-advies nr. 54) en de internationale vergelijking zijn verkrijgbaar via de website van de AWT: <http://www.awt.nl>.

Canada Studies - beurzen

De Canadese overheid heeft voor het jaar 2003-2004 opnieuw diverse beurzenprogramma's beschikbaar gesteld. Deze zijn ook bestemd voor Nederlandse academici. Het betreft onderstaande programma's:

- Faculty Enrichment Award (deadline 14 november)
- Faculty Research Award (deadline 24 oktober)
- Doctoral Student Research Award (deadline 14 november)
- Institutional Research Program (deadline 1 december)

Deze beurzen betreffen *Canadian Studies*: studies over een Canadees onderwerp binnen de sociale en de menswetenschappen en worden jaarlijks uitgeschreven door de afdeling Academische Betekkingen (ACE) van het Canadese Ministerie van Buitenlandse Zaken & Internationale Handel (DFAIT) in Ottawa. Het programma wordt geadmistreerd door de International Council for Canadian Studies (ICCS). De algemene als ook de richtlijnen per land zijn in te zien op de website van de ICCS: http://www.iccs-ciec.ca/pages/5_govprogs/a_overview.html.

Informatie: Drs. Melanie ter Meulen Officer, pers & onderwijs, Ambassade van Canada, Postbus 30820, 2500 GV Den Haag, tel. 070 3111622, fax 070 3111620, e-mail: melanie.ter-meulen@dfait-maeci.gc.ca.

ASC Master's Thesis Award voor Riekje Pelgrim

Riekje Pelgrim, eerder dit jaar al winnaar van de Nieboer Scriptiepijs voor de beste afstudeerscriptie van de Afdeling Culturele Antropologie van de Universiteit Utrecht, heeft op 2 oktober de 2003 ASC Master's Thesis Award ontvangen voor haar scriptie *Witchcraft and Policing : Attitudes of the South African Police Forces Towards the Belief in Witchcraft and Towards Witchcraft Related Crime in the Northern Province*. Het juryrapport is te lezen op de website van het Afrika Studiecentrum: <http://asc.leidenuniv.nl/>

Op vrijdagmiddag 24 oktober a.s. van 13.00 – 17.30 uur vindt in het Congrescentrum Jaarbeurs Utrecht de startbijeenkomst van het NWO-stimuleringsprogramma GaMON: 'Gamma-onderzoek Milieu, Omgeving, Natuur' plaats. GaMON is een maatschappij- en gedragswetenschappelijk programma over duurzame ontwikkeling van landschap, leefomgeving, natuur en milieu. De leden van de programmacommissie (pc) zullen een toelichting geven op de achtergronden, doelstellingen, thematiek, financiering en aanvraagmogelijkheden van GaMON. De bijeenkomst is bedoeld voor onderzoekers, beleidsmakers, potentiële subsidieaanvragers en resultaatgebruikers. Tijdens de bijeenkomst wordt u in de gelegenheid gesteld om vragen te stellen. Programma:

- Opening door de middagvoorzitter prof. dr. Pieter Leroy (lid en plv vz PC)
 - *Warming-up* welkom door prof.dr. Peter Nijkamp (voorzitter Algemeen Bestuur NWO)
 - 'GaMON voor wetenschap én beleid', door prof. dr. Roel In 't Veld (voorzitter RMNO)
 - GaMON: doelstellingen, thema's en ambities, door prof. dr. Charles Vlek (vz PC)
 - Thema 1: Natuur en landschap, door prof. dr. Herman Eijsackers (lid PC)
 - Thema 2: Woon- en leefomgeving, door prof. dr. Lex Michiels (lid PC)
 - Thema 3: Integraal waterbeheer, door prof. dr. ir. Jan Rotmans (lid PC)
 - Thema 4: Huishoudelijke consumptie, door prof. dr. Cees Midden (lid PC)
 - Thema 5: Personenmobiliteit en -verkeer, door dr. Marianne Kuijpers-Linde (lid PC)
 - Subsidiabele activiteiten, beoordeling, tijdschema, procedures, door prof. dr. Charles Vlek (vz PC)
- GaMON kent een looptijd van zes jaar (2003-2009) en is in principe ingedeeld in twee subsidieronden. Voor de eerste ronde van het programma is voor onderzoek bijna drie en een half miljoen euro beschikbaar. Een mogelijke tweede ronde is afhankelijk van de over enkele jaren beschikbare financiën.

Voor het aanvragen van subsidie is een vooraanmelding verplicht. De sluitingsdatum voor het indienen van vooraanmeldingen is vastgesteld op 5 november 2003 16.00 uur.

Voor het bijwonen van de startbijeenkomst kunt u zich opgeven per e-mail:

gamon@nwo.nl. De GaMON-brochure kunt u per e-mail aanvragen of downloaden van de website: <http://www.nwo.nl/gamon>.

Gehonoreerde programma's Shifts in Governance 2002-2003

NWO heeft de eerste acht subsidies toegekend in het programma 'Shifts in Governance'. Dit multidisciplinaire programma voor onderzoek naar bestuurlijke veranderingen valt binnen het NWO-thema 'Bestuur in Beweging'. Het programma loopt van 2002 tot en met 2006. Er is een totaalbudget van 5,7 miljoen euro beschikbaar. Hiervan is nu 2,7 miljoen euro toegekend.

De acht verstrekte subsidies lopen uiteen van 200.000 euro tot een half miljoen euro.

1. Prof.mr. W.H. van Boom, Universiteit van Tilburg, Faculteit der Rechtswetenschappen: *Schaadvergoeding: verschuivingen tussen privaatrecht en publieke bekostiging*
2. Prof.dr. B. Krug, Erasmus Universiteit Rotterdam, Faculteit Bedrijfskunde: *Decentrale overheid en private netwerken in China – het versterken van politiek ondernemerschap door middel van nieuwe bestuursvormen: legitimiteit, verantwoordelijkheid en innovatie*
3. Dr. H.W. Overbeek, Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Sociale Wetenschappen: *De transnationale politieke economie van de regulering van 'corporate governance'*
4. Prof.dr. J. Visser, Universiteit van Amsterdam, Amsterdamse School voor Sociaal-wetenschappelijk Onderzoek ASSR / Amsterdams Instituut voor Arbeidsstudies AIAS: *Bestuur als leerproces*
5. Prof.dr. P. Silva, Universiteit Leiden, Faculteit der Letteren, Talen en culturen van Latijns Amerika: *Burgerschap en legitimiteit op gemeentelijk politiek niveau: de voorbeelden van Porto Alegre en Santiago de Chile*
6. Prof.mr. L.F.M. Verhey, Universiteit Maastricht, Faculteit der Rechtsgeleerdheid: *Het Europees Openbaar Ministerie: naar een multilevel strafrechtssysteem?*
7. Prof.ir. L.F. Vincent, Wageningen Universiteit en Researchcentrum, Omgevingswetenschappen, Irrigatie en Waterbouwkunde: *Ideel of reëel? Culturele verschillen in accountability en legitimiteit van gedecentraliseerd waterbeheer in twee transnationale stroomgebieden (Mozambique en Zimbabwe)*
8. Prof.dr. B.F. van Waarden, Universiteit Utrecht, Faculteit Sociale Wetenschappen: *Draagt liberalisering bij aan juridificering? Maakt het ene principe van economische ordening plaats voor een ander – mogelijk minder efficiënt – principe?*

Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

Het Politologisch Instituut (de Vlaamse Vereniging van Politieke Wetenschappers) wil al diegenen die op een of andere wijze actief zijn in het bedrijven van de politieke wetenschappen, of die belangstelling hebben voor dat bedrijf, beter met elkaar verbinden. Daarvoor is een elektronisch netwerk boven de doopvont gehouden met de simpele naam POLNET.

POLNET is een brievenbus en een doorgeefluik. Informatie die in de brievenbus arriveert, wordt verder verspreid bij al wie zich bij POLNET heeft ingeschreven. En al wie zich heeft ingeschreven, kan berichten in de brievenbus stoppen. De verspreiding gebeurt niet automatisch. De beheerder van het netwerk (Kris Deschouwer) filtert en selecteert. Wat kan er in het netwerk circuleren? Voor de hand liggend zijn:

- Vragen. U zoekt een rapport, een boek, een cijfer, een cruciaal stuk informatie, een webstek, ...
- Mededelingen. U hebt informatie waarvan u meent dat ze nuttig kan zijn.
- Oproepen. Een call for papers, een uitnodiging voor een congres of studiedag, ...
- Uitnodigingen om kleinere, thematische activiteiten op te zetten,
- Enzovoort ..

Als u belangstelling hebt voor dit initiatief, volstaat het een e-mail te sturen naar POLNET@vub.ac.be met in de Onderwerpregel het woord "inschrijving".

European Prizes in Regional Science voor Nijkamp en Paelinck

Prof. dr. P. (Peter) Nijkamp, voorzitter van NWO, en prof. Jean Paelinck, hoogleraar aan de George Mason University in Virginië, hebben op 28 augustus de Europese Prijs voor regionale wetenschap ontvangen.

De prijs is een initiatief van de European Regional Science Association (ERSA) en werd dit jaar voor het eerst uitgereikt. Het juryrapport en foto's van de uitreiking zijn te vinden op <http://www.jyu.fi/ersa2003/europeanprize.shtml>

foto: Elina Gråsten

FACTA-DEBAT

over de toekomst van het Nederlands als wetenschapstaal

Geen toekomst

Nederlands heeft als wetenschapstaal geen toekomst. Die toekomst is aan het Engels. Publiceren in het Engels, en jezelf daarmee onderwerpen aan de internationale wetenschappelijke concurrentie, is de enige garantie voor werkelijke kwaliteit.

Met deze stellingname reageert Dick Pels op het KNAW-advies *Nederlands, tenzij... : tweetaligheid in de geestes- en de gedrags- en maatschappijwetenschappen** van de Commissie Nederlands als wetenschapstaal.

De wetenschapper moet zich weer tweetalig gaan ontwikkelen, meent de commissie. Pels stelt dat het juist zaak is om harder te werken aan de Engelse taalvaardigheid. Tegelijkertijd moet er scherper geopponoerd worden tegen de dominantie van Amerikaans-wetenschappelijke publicatienormen en citatiescores, zoals die hier te lande vooral worden doorgesluist via de beoordelings- en visitatieprocedures van NWO en de VSNU.

Te gemakkelijk gepubliceerd

Nederlandstalige wetenschappelijke artikelen, schrijft Pels, worden vaak te gemakkelijk gepubliceerd en zijn niet voldoende inspecteerbaar door anderen, bijvoorbeeld de buitenlandse collega's wiens werk erin wordt besproken. Hij ziet de toekomst van Nederlandstalige sociaal-wetenschappelijke tijdschriften vrij somber in.

Bedreigd

Pels is bezorgd over de positie van het Nederlands als algemene cultuurtaal. Die wordt volgens hem bedreigd door het huidige academische internationaliseringsbeleid en de dwang van de outputmetingen. De categorie algemeen culturele tijdschriften moeten volgens hem in het academische puntenstelsel een aparte status krijgen en hoger worden gewaardeerd.

Reactie

De Facta-redactie heeft een aantal wetenschappers en tijdschriftredacteuren gevraagd op het artikel van Pels te reageren. Die reacties zullen in de volgende aflevering van Facta worden afgedrukt.

Uw mening

Wij zijn natuurlijk ook benieuwd wat u als lezer van Facta van de conclusies van Dick Pels vindt. Indien u de redactie voor 10 oktober schrijft of mailt, kunnen we aandacht besteden aan uw opvatting. De redactie behoudt zich het recht voor bijdragen in te korten.

* De publicatie is gratis verkrijgbaar bij de KNAW (tel. 020 5510780), e-mail: edita@bureau.knaw.nl en als pdf-bestand te downloaden van de website <http://www.knaw.nl/publicaties/pdf/20031001.pdf>.

Niet lang geleden merkte socioloog Kees Schuyt op dat de tweede generatie allochtonen in Nederland gedwongen werd Nederlands te leren op straffe van boetes en uitzetting, terwijl de wetenschappelijke elite op hetzelfde moment volop discussieerde over het afschaffen van die taal voor hun eigen onderlinge communicatie. Jammer genoeg liet hij het bij een ironisch terzijde, waarmee de door hem gesignaleerde paradox van zijn cultuurpolitieke scherpte werd ontdaan. Maar ons eigen 'multiculturele drama' (dat van de culturele bovenklasse) is wel degelijk een direct spiegelbeeld van dat van de 'anderen' (de allochtone onderklasse). De gedwongen inburgering van de Nederlandse elite in de dominante Anglo-Amerikaanse cultuur vertoont immers dezelfde structuur en roept dezelfde angst en onrust op als de gedwongen integratie van de zogenaamde minderheden in de Nederlandse cultuur. Monoculturalisten die eisen dat men zich aanpast aan 'onze' taal, cultuur en identiteit, verwaarlozen doorgaans die bredere dynamiek van de culturele internationalisering. Van de 'anderen' eisen zij assimilatie, maar zelf blijven ze als Nederlandse provincialen met de rug naar hun eigen cultuurschok staan.

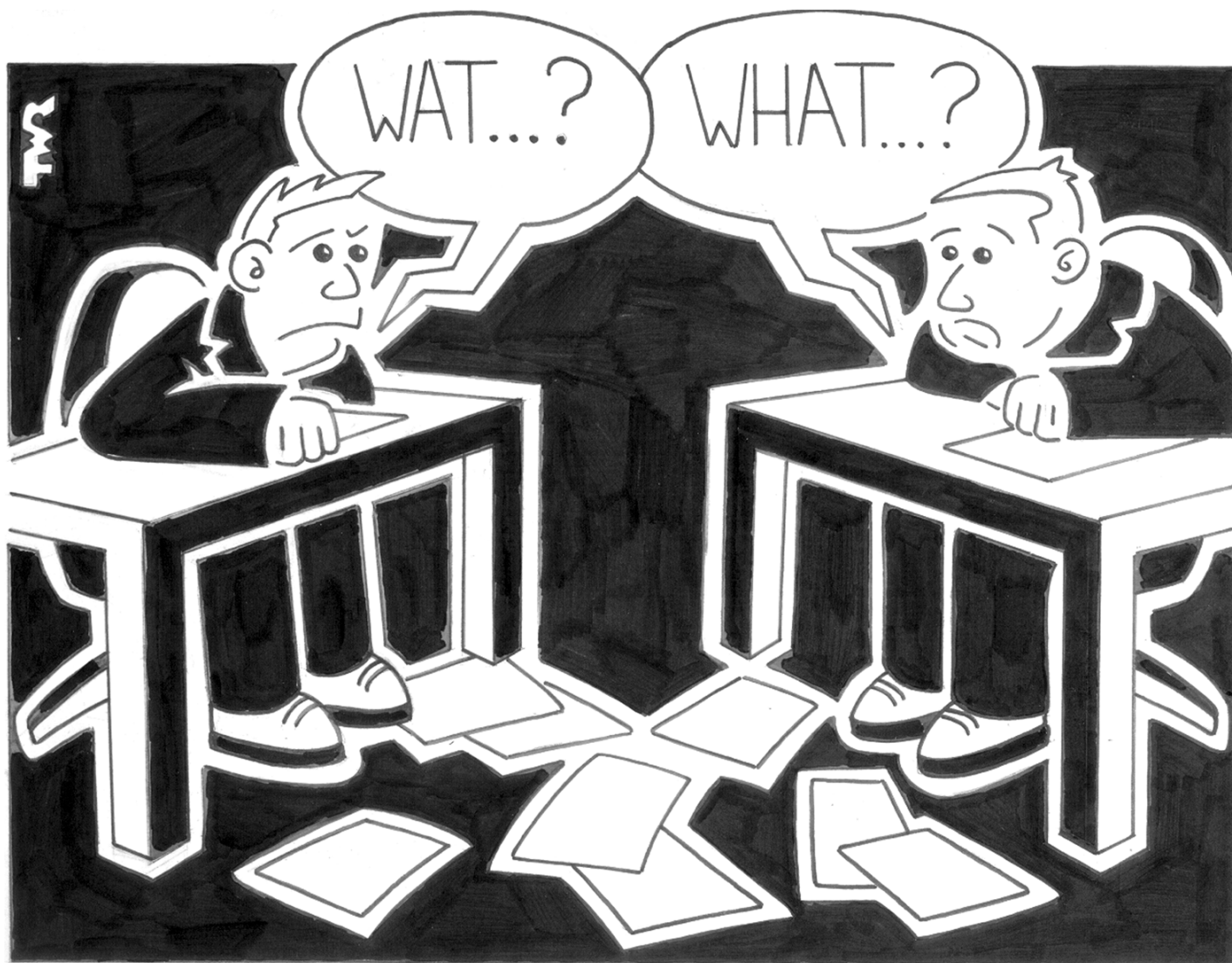
Een van de pleitbezorgers van assimilatie is Paul Schnabel, directeur van het Sociaal Cultureel Planbureau, een middenveld-denktank die vooral de nationale beleidsmarkt bedient. Onder de slaafse (en Engelstalige) slogan '*when in Rome, do as the Romans*' noemt hij scholing in de Nederlandse taal als de meest wezenlijke voorwaarde voor succesvolle inburgering. 'Dat is je ticket voor eigenlijk alles. Marokkaanse jongeren van de tweede en derde generatie spreken de taal wel, maar het is een soort *argot*. Het is vergelijkbaar met de vroegere arbeidersklasse. De taal die je van huis uit meekrijgt, verschilt van de taal die

Voert

Over de toekomst van het

je nodig hebt om maatschappelijk succesvol te zijn. Als je die taal niet beheerst, blijf je achter.' Maar die kwalificaties gelden meteen ook voor Schnabel zelf zodra hij zich zou begeven op de internationale sociaal-wetenschappelijke publicatie- en arbeidsmarkt. Een perfecte en soepele beheersing van het Engels is hier de onmisbare *ticket to ride*, en het 'Dunglish' van de gemiddelde Hollandse intellectuele arbeider is niet meer dan een soort *argot* dat je meteen op culturele achterstand zet.

In het eerste jaar van mijn verblijf aan een Engelse universiteit heb ik aan den lijve ondervonden hoe diep die

aal: Engels!

Nederlands als wetenschapstaal.

Dick Pels

taalachterstand ingrijpt (zie *Facta*, februari 2003). Het deed me goed af en toe Nederlands te kunnen spreken met een (Belgische) collega met wie ik ook samen college gaf. Dat laatste natuurlijk in het Engels, voor een gehoor van voornamelijk tweede-generatie Pakistaanse en Afro-Caribische jongedames die de taal van huis uit veel vloeiender spraken dan wij (maar ze schreven die een stuk slechter). We konden dan ook onmiddellijk voor ons in de collegezaal zien en horen dat, als je de taal min of meer meester was, je daarin veel 'eigen cultuur en identiteit' kwijt kon. De ruimte in het Engels was groot, ook voor cultuurkritiek en afwijkend (taal)gedrag.

Al ver vóór mijn buitenlandse universitaire avontuur schreef ik het merendeel van mijn wetenschappelijke publicaties in het Engels. Wél grappig was dat mijn Nederlandse stukken - soms ingekorte vertalingen uit het Engels, soms voorstudies voor Engelse stukken - in Engeland zelf zonder blikken of blozen als internationale publicaties werden meegeteld. Dit terwijl er in het kader van de *Research Assessment Exercise* hevig werd gediscussieerd over de vraag welke artikelen, boeken en tijdschriften nu een echt wereldbereik of slechts een nationaal-Britse uitstraling hadden. Maar nu ik terug ben in het vaderland en me heb begeven op het freelance pad,

heb ik de taalknop weer omgedraaid. Publiceren in het Engels en het halen van hoge academische scores heeft even geen prioriteit meer. De outputmetingen van het universitaire internationaliseringsbeleid kunnen me voorlopig gestolen worden. Stukken in de krant en essays in de weekbladen moeten immers worden geschreven in het Nederlands, want anders leveren ze qua invloed, eer en honorarium niks op.

Ik waag op grond van die wisselende ervaringen twee stellingen. De eerste is dat het Nederlands als wetenschapstaal geen toekomst heeft. Ook in de sociale wetenschappen is die toekomst aan het Engels. Dat is natuurlijk geen objectieve constatering maar een performatieve, (taal)politieke uitspraak. De tweede stelling is even politiek, maar lijkt haaks te staan op de eerste: het huidige academische internationaliseringsbeleid vormt een ernstige bedreiging voor de positie van het Nederlands als algemene cultuurtaal. De paradox verdwijnt zodra een sterkere scheiding wordt aangebracht tussen publiceren in het Engels voor een internationaal academisch publiek en schrijven in de landstaal voor een breder geïnteresseerd publiek. Het wetenschappelijk debat vindt dan vooral plaats in het Engels, het debat over algemene culturele en politieke kwesties voornamelijk in het Nederlands.

Het gevaar van het huidige internationaliseringsbeleid lijkt me niet zozeer dat het Nederlands als wetenschapstaal onder druk komt te staan, maar dat wetenschappers onder dwang van de outputmetingen ophouden om überhaupt nog iets in de landstaal te schrijven. Niet het Nederlands als *wetenschapstaal* maar het Nederlands als *essaytaal* staat m.i. op de tocht. Het risico is een ernstige verschrompeling van het publieke debat. De remedie is dan ook niet om het wetenschappelijk Nederlands te 'redden' door daaraan meer punten toe te kennen of door Nederlandstalige wetenschappelijke tijdschriften ruimer te subsidiëren, maar om de categorie van de zogenaamd 'populariserende' publicaties in zijn geheel te redden van zijn onzichtbaarheid ten opzichte van het Engels. 'Popularisering' is daarbij eigenlijk het verkeerde woord, omdat het een afgeleide en tweedehands bezigheid suggereert: een corvee dat wetenschappers nu eenmaal aan de Nederlandse belastingbetaler verschuldigd zijn. Maar de Nederlandstalige publicistiek (van de column via het krantenstuk tot het meer uitgewerkte opstel) is een op zichzelf staand genre dat als zodanig bescherming en stimulering verdient. Juist academici kunnen hieraan een grote bijdrage leveren, op voorwaarde dat zij hieraan meer (beroeps)eer kunnen behalen.

Dit vergt een tweetaligheidsbeleid waarbij enerzijds grotere investeringen worden gedaan in Engelse taalvaardigheid (permanente cursussen in *English Academic Writing*), in correctiewerk door *native speakers* en in ruimere vertaalbudgetten. Tegelijkertijd moet een herwaardering worden ingezet van het Nederlands als medium voor algemene beschouwingen op het gebied van cultuur en politiek. Dat daar ruimte voor en behoefte aan is, wordt bewezen door de opiniëpagina's van de dagbladen, door katernen zoals *Reflex* en *Letter & Geest*, door de weekbladpers en niet te vergeten door het succes van wetenschappelijke magazines zoals *Psychologie*, *Filosofie*

Magazine en het *Historisch Nieuwsblad* ('Zo is geschiedenis tenminste leuk'). Dat betekent dus niet dat tijdschriften als *De Gids* of *Krisis*, die lijden onder het feit dat Nederlandstalige publicaties voor academici niet langer in de outputmetingen meetellen, nu ineens als 'wetenschappelijk' moeten gaan gelden en refereeprocedures moeten instellen. Wél moet de categorie van 'algemeen culturele' publicaties als geheel in het academische puntenstelsel een aparte status krijgen en hoger worden gewaardeerd.

Nederlands, tenzij...

Dit tweesporenbeleid staat haaks op de visie die wordt verdedigd in het recente rapport van de KNAW *Nederlands, tenzij...* dat werd opgesteld door een commissie onder voorzitterschap van de historicus Frijhoff (met onder anderen de socioloog De Swaan in de gelederen). Ook dit rapport pleit voor tweetaligheid. Maar zoals de titel laat zien, is de commissie vooral bezorgd over de afkalvende positie van het Nederlands als wetenschapstaal. Zij bepleit daarom dat er evenveel aandacht wordt besteed aan de ontwikkeling van het wetenschappelijk Nederlands als aan de kwaliteit van het wetenschappelijk Engels. Door die herwaardering van het Nederlands als wetenschapstaal zal volgens haar verwachting ook de bijdrage van wetenschappers aan het maatschappelijk debat worden gestimuleerd. Wetenschappers moeten hun werktaal kunnen blijven kiezen naar gelang het onderwerp en de context waarbinnen zij opereren. Die tweetaligheid doet het meeste recht aan zowel het letterlijk grensoverschrijdende karakter van de wetenschap als aan de specifieke verantwoordelijkheid van de wetenschap voor cultuur en ontwikkeling van de samenleving.

Terecht levert het rapport vanuit die invalshoek kritiek op de dominantie van het 'natuurwetenschappelijke' publicatiemodel en van de huidige bibliometrische praktijk, die kwaliteit uitsluitend meet volgens Angelsaksische normen van relevantie. Maar de achterliggende visie doet wat nostalgisch en defensief aan. Het rapport sombert over de verdamping van de Nederlandse wetenschappelijke woordenschat, de verwording van het Nederlands tot een taal die alleen informeel en niet langer in de openbaarheid wordt gebruikt en over een dreigende kloof tussen samenleving en wetenschap. Het vertoont sporen van een essentialistisch cultuurbeeld waarin taal, cultuur en identiteit min of meer samenvallen – een vorm van blokdenken die men zowel aantreft bij pleitbezorgers van een Westerse monocultuur als bij aanhangers van het klassieke multiculturalisme. Hierdoor wordt af en toe een soort *Heimat*-gevoel opgeroepen in de trant van 'in je eigen taal voel je je pas écht thuis'. De commissie meent bijvoorbeeld dat een Nederlander die een andere taal spreekt of schrijft niet alleen andere woorden, maar ook andere beelden, taalstructuren en denkvormen gebruikt: 'hij wordt voor korte of langere tijd een ander mens, die actief deelneemt aan een andere cultuur, waarvan de rijkdom nooit helemaal te vertalen is'.

Maar dat je in een andere taal ook anders gaat denken is mijns inziens een dweperig romantische opvatting. En ik weet uit ervaring dat vertaalproblemen soms lastig maar

nooit onoplosbaar zijn. Het argument van de context- of cultuurgebondenheid wordt in pleidooien voor het behoud van de volkstaal dan ook vaak misbruikt. Schuyt, die al eerder pleitte voor een tweetalenbeleid in de geest van de commissie-Frijhoff, geeft een aantal voorbeelden (onder andere van onderwijssociologisch onderzoek waarin de Engelse *public schools* met Nederlandse bijzondere scholen worden vergeleken, of de Zweedse *Grunskola* met de Nederlandse middenschool) die eerder technische vertaalproblemen vormen dan aanwijzingen dat er 'incommensurabele' elementen zijn die de culturele context nauwelijks kunnen ontstijgen. Dat doet denken aan wat de journalist Rob Schouten heeft opgemerkt over het oer-Hollandse woord 'gezellig': dat is eigenlijk helemaal niet zo onvertaalbaar als vaak wordt beweerd; maar we willen graag dat het onvertaalbaar blijft en dat is eigenlijk veel typerender.

De gebrekkige talenkennis van Nederlandse academici (het 'Dunglish' waarin volgens een recent onderzoek vele proefschriften zouden zijn gesteld) en het versimpelde Engels van het 'natuurwetenschappelijke' model van wetenschappelijk publiceren (waarvoor niet meer dan 1000 woorden nodig zouden zijn) vormen op zich dan ook geen goede argumenten voor het behoud en de versterking van het Nederlands als wetenschapstaal. Het is juist zaak om harder te werken aan de Engelse taalvaardigheid en scherper te opponeren tegen de dominantie van Amerikaans-wetenschappelijke publicatienormen en citatiescores, zoals die hier te lande vooral worden doorgesluist via de beoordelings- en visitatie-procedures van NWO en de VSNU. Als ervaren docenten ongeveer 15 procent kwaliteit moeten inleveren als zij Engels spreken, zoals het rapport vermeldt, moeten zij dan in arren moede weer naar het Nederlands overgaan of gewoon beter Engels leren?

Publiceren in het Engels in internationale organen, en jezelf daarmee onderwerpen aan de internationale wetenschappelijke concurrentie, is niet de enige, maar wél een zeer belangrijke garantie voor werkelijke kwaliteit. Nederlandstalige wetenschappelijke artikelen worden vaak te gemakkelijk gepubliceerd en zijn niet voldoende inspecteerbaar door anderen, bijvoorbeeld de buitenlandse collega's wier werk erin wordt besproken. De jongere generatie van promovendi lijkt dit gegeven trouwens veel gemakkelijker te hebben geïnternaliseerd en ook veel beter Engels te schrijven dan de generatie van oude mannen waaruit deze klachten afkomstig zijn.

De bladen: waarheen?

Wat betekent dit alles voor de toekomst van Nederlandstalige sociaal-wetenschappelijke tijdschriften? Die lijkt me vrij somber. Niet voor niets lopen de abonnementen al jaren terug en is er herhaaldelijk sprake van voorgenomen fusies. Het *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* voerde begin jaren tachtig (toen ik zelf nog in de redactie zat) al (mislukte) fusiebesprekingen met de *Sociologische Gids*, nadat ook *Mens & Maatschappij* eerder met de *SG* om de tafel had gezeten (wat wij toen niet wisten). Naar verluidt bestaan er nu opnieuw fusieplannen tussen het *AST* en de *SG*. *Sociale Wetenschappen* bedient vooral Tilburg

en omstreken, maar laten de 'groteren' zich daar vooral niet vrolijk over maken: ze hebben immers allemaal een overwegend Nederlands-lokaal karakter. Het Engelstalige *Netherlands' Journal of Social Sciences* is zijn stigma van door de diplomatieke dienst gesubsidieerd vertaalbureau en *Reader's Digest* nog niet helemaal kwijt, maar vertoont wél de juiste ambitie. De *AST*-redactie heeft wel eens gepraat over voorstellen om tweetalig of zelfs Engelstalig te worden, maar het is bij incidentele Engelstalige artikelen gebleven. Ook *M&M*, dat zichzelf het 'oudste en meest gerenommeerde Nederlandstalige sociaal-wetenschappelijke tijdschrift' noemt, verzekerde zijn slinkende lezerspubliek in een redactioneel uit december 2001 dat het Nederlandstalig zou blijven. Om te voorkomen dat auteurs vooral tweede-keuze artikelen zouden aanbieden en hun betere werk zouden bewaren voor de internationale markt, mochten echter ook Nederlandse versies worden ingeleverd van stukken die tegelijkertijd aan internationale tijdschriften werden aangeboden.

Vergelijk de lokale strategie van het merendeel der sociologische tijdschriften eens met die van *Acta Politica*, dat zich tegenwoordig trots (of hoopvol?) afficheert als '*International Journal of Political Science*', dat sinds 1997 geheel in het Engels verschijnt, '*fully refereed*' is en sinds kort ook een internationale uitgever heeft gevonden (Palgrave-MacMillan). De *managing editor* is een Nederlander, de *advisory board* is Nederlands-Belgisch-internationaal, inclusief een aantal Nederlandse expats en buitenlanders die in Nederland hebben gewerkt. Het laatste nummer, een special over de Nederlandse parlementsverkiezingen van 2002 en 2003, is gevuld met goed geschreven bijdragen van (voornamelijk) Nederlanders, die gezamenlijk een helder beeld scheppen van de turbulente politieke gebeurtenissen van de afgelopen anderhalf jaar. Misschien waren die gebeurtenissen van een 'on-Nederlandse' dramatiek; maar dat neemt niet weg dat hier op een toegankelijke manier inzicht wordt geboden in belangrijke voorvallen die hier te lande hebben plaatsgevonden, waarbij sommige eigenaardigheden van het politieke systeem adequaat aan een Engelstalig publiek worden uitgelegd.

Ook in de antropologie is het speelveld internationaler dan in de sociologie. Door studenten opgerichte bladen als *Etnofoor* en *Focaal* waren van meet af aan tweetalig en zijn sinds enkele jaren volledig overgestapt op het Engels. Het Nederlandstalige *Antropologische Verkenningen* is bij gebrek aan abonnees ter ziele gegaan. Als antropologen (nog) in het Nederlands publiceren, doen zij dat vooral in het *AST* en de *Sociologische Gids*. Van de gerenommeerde internationale tijdschriften wordt er in elk geval één (*Social Anthropology*) gerund door een Nederlander, inmiddels vanuit Leiden. Deze editor verwoordt een breed gedeelde visie wanneer hij zegt dat de antropologen hun internationale reputatie niet zomaar kunnen opgeven en dat het Nederlandse taalgebied te klein is voor een kwalitatief hoogwaardige antropologie. Maar hij betreurt het wel dat antropologen zo weinig deelnemen aan het publieke debat, bijvoorbeeld over de multiculturele samenleving. Zij definiëren zichzelf te veel als beoefenaren van een academische wetenschap, zijn te weinig aanwezig in de media, en verkopen zichzelf en hun vak over het algemeen slecht.

Verover het Engels!

Er is geen alternatief: de wetenschappelijke concurrentie zal in het Engels moeten worden aangegaan. Zij wordt daardoor onvermijdelijk aangescherpt, omdat de beschermende ring van de 'binnendijkse' reputatie-economie wegvalt. Het poldermodel in de wetenschap, zoals Schuyt dat lijkt uit te dragen (wetenschap is geen wedstrijd om de eerste plaats in de top veertig, maar bij uitstek een coöperatief product, dat openbaarheid en collegialiteit veronderstelt) is mij te soft en te weinig realistisch. In zijn boek *Words of the World* legt De Swaan uit dat we deel uitmaken van een sterk hiërarchisch georganiseerd wereldtalensysteem, waarin taalstrijd en culturele rivaliteit de normale toestand vormen. Die ongelijke concurrentie woedt ook rondom de strategische positie van bepaalde talen. De Swaan noemt dit de communicatiewaarde (de 'Q-value') van een taal en probeert met een batterij van *rational choice*-achtige formules de indruk te wekken dat die waarde objectief kan worden vastgesteld. Maar als de discussie over het Nederlands als wetenschapstaal iets laat zien, is het wel dat die waarde 'wezenlijk omstreden' blijft en de vaststelling ervan dus uiteindelijk een politieke kwestie is. In dit opzicht lijkt me De Swaans politieke sociologie van de taal niet politiek genoeg.

Wél formuleert De Swaan nog eens scherp het dilemma van culturele elites in een 'achterstandsituatie'. Kies voor de kosmopolitische strategie en leer een wereldtaal (als tweede taal) met het doel om (weliswaar met een handicap) te kunnen concurreren met veel meer producenten in een veel grotere markt. Of kies voor de lokale strategie: houd je bij de kleinere taal en concurrer met slechts enkele anderen voor een veel beperkter publiek. Wil je een kleine vis in een grote vijver zijn of liever een grote vis in een kleine vijver? Het mooiste is natuurlijk om een grote vis in een grote vijver te zijn, maar dat is zelfs een Hollandse kosmopoliet als De Swaan niet gegeven. In het voorwoord van zijn boek formuleert hij zijn particuliere tweesporenbeleid: Engels voor de wetenschappelijke publicaties, Nederlands voor essays en columns in de krant. Die twee talen zijn als twee verschillende vervoersmiddelen: je neemt het vliegtuig naar verre bestemmingen en stapt op de fiets voor kortere tochtjes. Dat is ook de dubbelstrategie die ik in dit stuk verdedig. Ik snap dan ook niet waarom De Swaan heeft ingestemd met de conclusies van het hiervoor besproken KNAW-rapport, die duidelijk een meer lokale en 'nationalistische' strekking hebben.

Pierre Bourdieu heeft in een debat in 1998 gezegd: '*il faut désangliciser l'anglais*'. De Swaan sluit zich hierbij aan, en waarschuwt aan het slot van zijn (Engelstalige) boek nog eens dat de dominantie van het Engels ongemerkt leidt tot de dominantie van Anglo-Amerikaanse maatstaven, modellen, stijlen, en paradigma's. Het universele medium is zeker geen neutraal medium: het bevoordeelt immers Amerikaanse ideeën en auteurs. Als academici moeten publiceren in 'internationale' of 'refereed' tijdschriften, zijn dat vrijwel zonder uitzondering Amerikaanse en Britse bladen, hetgeen doorgaans betekent dat Amerikaanse en Britse redacteuren oordelen over de reputatie van geleerden uit de gehele wereld. Hij bepleit dan ook

een kritische adoptie van het Engels en/of de ontwikkeling van een 'Euro-English' dat zich hiertegen juist verzet, en dat die taal op (grotere) voet van gelijkheid wil delen met de *native speakers*.

Het is duidelijk dat ook het huidige universitaire kwaliteitsbeleid veel te weinig onderscheid maakt tussen de Engelse taal als technisch medium van communicatie en de dominante positivistische Amerikaans-Britse wetenschapscultuur. Het vervalt dus in de fout die zowel monoculturalisten als multiculturalisten maken, wanneer zij uitgaan van een diepe verbintenis tussen de taal en de 'geest' van een bepaalde cultuurgemeenschap. Terwijl dit beleid alles inzet op het Angelsaksische model en het Nederlands in alle opzichten verwaarloost, lijden pleidooien voor het behoud van het Nederlands als wetenschapstaal nog te veel aan een soort taalnationalisme. Maar taal en cultuur staan in een veel losser en complexer verband tot elkaar. De zichtbaarheid en de kwaliteit van de Nederlandse sociale wetenschap staat of valt met een duidelijker keuze voor het Engels, dat we ons in allerlei opzichten meer 'eigen' moeten maken. De kwaliteit van het 'interne' cultuurpolitieke debat roept daarentegen om een herwaardering van het Nederlands. Een taalpolitiek essay zoals u net heeft gelezen kan daarom het beste in die taal worden geschreven.

Met dank aan Peter Pels.

Gebruikte literatuur:

- Wouter van der Brug en Huib Pellikaan (eds) - Electoral Revolt or Continuity?: The Dutch Parliamentary Elections 2002 and 2003. - Special issue *Acta Politica* 38 (2003) 1 (Spring)
- Commissie Nederlands als wetenschapstaal ; Willem Frijhoff (voorzitter)...(et al.) - *Nederlands, tenzij... : tweetaligheid in de geestes- en gedrags- en maatschappijwetenschappen*. - Amsterdam : KNAW, 2003
- Trudy Dehue - 'Alle boeken de wetenschap uit, om te beginnen die in het Nederlands'. - In: *Academische Boekengids* 23 (2000) p. 10-12
- Kees Schuyt - De problematiek in de gamma-wetenschappen. - In: T. Koopmans (red.) - *De toekomst van het Nederlands als wetenschapstaal*. - Amsterdam : KNAW, 1995
- Kees Schuyt - Neem tijd voor de tijdschriften. - In: *Mens & Maatschappij* 75 (2000) 2 p. 86-88
- Rob Schouten - Gezellig en lekker. - In: Joost Divendal (red.) - *Klein woordenboek van de Nederlandse identiteit*. - Amsterdam : Trouw, 1998
- Paul Schnabel - Assimilatie is de enige weg (interview). - In: *Contrast* (2000) 6 (17 februari) p. 6-7
- Abram de Swaan - *Words of the World : The Global Language System*. - Cambridge : Polity, 2001
- Abram de Swaan - English in the Social Sciences. - In: Ulrich Ammon (red.) - *The Dominance of English as a Language of Science*. - Berlin & New York : Mouton de Gruyter, 2001

PARDON

Willem Trommel

Zeg eens eerlijk, voldoet uw partner aan alle criteria? En nu niet tegenwerpen dat u er geen criteria op nahoudt, diep in uw hart weet u dat u met onvolmaaktheid genoeg neemt. U ergert zich aan zijn eigenwijze trekjes, vindt zijn treintjesverzameling ronduit stupide en eigenlijk valt u op blond (in plaats van kaal). Toch laat u deze persoon, met meer dan schoonheidsfoutjes, dag en nacht in uw leven toe. U duldt een gebrek-kig mens naast u.

Misschien is het de angst voor eenzaamheid die u parten speelt. Of, erger nog, misschien wordt u door gevoelens van medelijden bewogen. Maar aannemelijker is dat u zulke motieven verontwaardigd van de hand wijst. U zult aanvoeren dat liefde bovenal schuilt in de acceptatie van het onvolmaakte. Perfectie is saai. Juist omdat wij onvoorwaardelijk willen liefhebben, hebben we partners met gebreken nodig en ervaart u mijn vragen als impertinent.

Ondertussen vinden we het volstrekt normaal dat sommige mensen uitsluitend tot ons leven worden toegelaten als zij aan stringente criteria voldoen. De IND-ambtenaar die er anders over denkt, kan onmiddellijk zijn biezen pakken. 'Het was de wanhopige leugenachtigheid in haar verhaal die me ontroerde en deed besluiten deze mevrouw asiel te verlenen.' Hoe sympathiek ook, we weten dat dit niet kan, politiek niet, juridisch niet, economisch niet. Dit, immers, is niet het domein van de liefde, maar van de sociale rechten. Toedeling van rechten impliceert selectie en selectie vereist toetsbare criteria.

En toch: schuilt het wezen van de asielverlening niet juist in de bereidheid om in laatste instantie af te zien van alle eerder gestelde regeltjes en criteria? Menselijke wanhoop is, anders dan de behoefte aan een looprek, te complex om in selectiecriteria te vangen. Dat we het toch proberen

is om pragmatische redenen verderdigbaar, maar daarmee niet vanzelfsprekend moreel juist. Ten minste zouden we ons moeten beseffen dat het systeem maar al te gemakkelijk afglijdt naar een meedogenloze mentaliteit: regel is regel.

Ons land heeft op dit punt inmiddels een reputatie. Wat zorgen baart, is niet het restrictieve beleid op zichzelf, maar het feit dat steeds meer mensen geloof zijn gaan hechten aan de morele onfeilbaarheid ervan. We zijn streng doch rechtvaardig, zo claimen de rechtlijnigen. Maar verblind door hun systeemlogica bedoelen ze eigenlijk: streng *dus* rechtvaardig. Als we ons al in de morele positie bevinden om een pardon te kunnen verlenen, dan zou het aan deze procedurefetisjisten moeten zijn. Zij zijn de schrijnende gevallen die maar niet willen inzien dat de problemen van illegaliteit mede aan eigen tekortkomingen zijn te wijten.

Ik zal u niet vragen de ontheemden liefdevol in uw armen te sluiten. Maar wat is er mis met compassie? Het geeft te denken dat dit motief zo langzamerhand uit onze cultuur is verbannen. Misschien helpt het als wij, welvarende westerlingen, onszelf wat vaker zouden voorstellen als dolende zielen, op zoek naar begripvolle anderen. Anderen, die bereid zijn hun o zo strenge criteria voor de ideale relatie even los te laten, om ons asiel in hun leven te gunnen.

Het geeft wellicht nog meer te denken dat het uitgerekend Arnon Grunberg moest zijn, die mij op deze gedachten bracht. In zijn laatste roman - *De Asielzoeker* - ontpopt deze verklaarde nihilist zich niet alleen als schaap in wolfskleren, maar zonder twijfel ook als Nederlands beste schrijver. Ik raad het alle schrijnende gevallen aan. Wie kan aantonen het boek daadwerkelijk te hebben gelezen, komt in aanmerking voor een specifiek pardon.

Portret: Erna Hooghiemstra

Geboren 05 december 1961

1982-1988: sociale geografie, Universiteit van Amsterdam

1988-1990: toegevoegd onderzoeker aan dezelfde faculteit

1990-2001: wetenschappelijk medewerker Sociaal en Cultureel Planbureau

2002- heden: stafmedewerker, plaatsvervangend directeur Nederlandse Gezinsraad

1996-2003: promotieonderzoek Instituut voor Migratie en Etnische Studies/Sociaal en Cultureel Planbureau

Proefschrift

Trouwen over de grens: achtergronden van partnerkeuze van Turken en Marokkanen in Nederland, 27-05-2003, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag

Opzienbarend onderzoekresultaten

Twee opvallende resultaten: Ten eerste dat het grootste deel van de in Nederland opgegroeide Turken en Marokkanen trouwt met een partner die tot het huwelijk nog woonde in het land van herkomst. Een ander opvallend resultaat is dat in tegenstelling tot wat wel wordt gedacht de keuze voor een partner over de grens geen teken hoeft te zijn van geringe integratie in Nederland.

Beste promotietip

Een proefschrift is niet het einde van het verhaal. Je hoeft niet in dit onderzoek overal een antwoord op gevonden te hebben. En daarmee samenhangend: je kunt je beter beperken tot het beantwoorden van de onderzoeksvraag, dan dat je een uitputtend verhaal schrijft over het onderwerp.

Slechtste promotietip

Een proefschrift dient alleen de wetenschap en moet zich verre houden van de politiek.

Plannen na de promotie

Ik heb mijn promotieonderzoek altijd tegelijkertijd met ander onderzoekswerk uitgevoerd. Toen ik eenmaal was gepromoveerd trad er vooral een verandering in mijn privé-leven op. Ik ben vast van plan meer van mijn vrije tijd te genieten.

Tijdens mijn studie had ik mij gespecialiseerd in minderheden onderzoek en ook in de eerste jaren na mijn studie werkte ik mee aan een onderzoek over de toetreding van allochtonen tot de arbeidsmarkt. Op het SCP werkte ik als onderzoeker op het terrein van de emancipatie. Tijdens het schrijven van een rapport over allochtone vrouwen (*Sociale Atlas van de Vrouw, deel 3*) in 1995, stuitte ik op het verschijnsel huwelijksmigratie. Ik raakte vooral geïntrigeerd door het feit dat ook de tweede generatie massaal koos voor een partner in het land van herkomst. Het druiste in tegen de gedachte dat de tweede generatie steeds meer integreerde en bovendien zou een grote stroom nieuwe immigranten grote maatschappelijke gevolgen kunnen hebben. Het was natuurlijk maar een klein onderdeel van dit integrale rapport dus ik kon er op dat moment niet te lang bij stil staan. In overleg met het SCP heb ik me ingelezen in de materie en een onderzoeksvoorstel geschreven. Gaandeweg ontstond het idee om er een promotieonderzoek aan te wijden.

Deadlines

Ikzelf zag een aantal voordelen van een dergelijk onderzoek. Allereerst gaf dat mij de kans me op het onderwerp te storten. Daarnaast was ik er van overtuigd dat een promotie mijn doorgroeimogelijkheden op de arbeidsmarkt zouden vergroten, zeker gezien het grote aantal gepromoveerde aio's. Het onderwerp leende zich zowel voor een wetenschappelijke analyse als voor een beleidsrelevante analyse en paste daarom goed bij het SCP. Het SCP stond positief tegenover promotieplannen van onderzoekers en gaf mij de mogelijkheid om een gedeelte van mijn werktijd aan het promotieonderzoek te besteden.

Toen ik een promotor had gevonden werd mijn onderzoek als project aan het werkprogramma van het SCP toegevoegd. Ik heb dus al die jaren in deeltijd aan mijn onderzoek gewerkt. Lange periodes werkte ik er minder aan dan mijn geplande twee dagen per week, vanwege deadlines van andere projecten die ik meestal voorrang gaf. Maar ik zorgde er altijd voor dat ik er wekelijks aan door bleef werken. Dat heeft wel veel vrije tijd gekost, maar zonder die regelmaat is het moeilijk om de draad vast te houden en voortgang te boeken. Ik heb het niet als last ervaren om aan meer projecten tegelijkertijd te werken. In tegendeel, voor mij was dat de beste manier. Jarenlang aan een onderzoek werken zou mij te saai zijn geweest. Nu ben ik tijdens mijn onderzoek met vele andere onderwerpen bezig geweest en heb ik veel verschillende activiteiten ontplooid. Ik zie dat eerder als verrijking dan als een belemmering. Ik ben er een generalist door geworden. Soms werd de 'variatie' me wel wat te

'Een buitenlandse partner betekent niet altijd geringe integratie'

veel en heb ik een aantal weken achter elkaar besteed aan mijn promotie-onderzoek. Een paar keer deed ik dat in een vakantiehuisje op een idyllische plek. Het laatste jaar van mijn promotie-onderzoek was zwaar, omdat ik toen niet meer op het SCP werkte en ik (vrijwel) alleen in mijn vrije tijd aan mijn proefschrift kon werken. Het viel ook tegen hoeveel werk er nog verzet moet worden als je al denkt in de eindfase te zijn beland. Het is in zo'n fase erg belangrijk dat er mensen om je heen zijn die je stimuleren door te gaan.

Kamervragen

In het onderzoek heb ik voor het eerst in kaart gebracht hoe vaak het nu voorkomt dat Turken en Marokkanen over de grens trouwen en welke ontwikkelingen zich voordoen. Dit heb ik gedaan met statistisch materiaal van het CBS, gedeeltelijk ook in samenwerking met het CBS. De rest van het onderzoek heeft zich geconcentreerd op de vraag wat achtergronden zijn van het vele trouwen over de grens. Daarvoor heb ik gebruik gemaakt van een bestaand survey onderzoek, maar de belangrijkste bronnen waren de door mijzelf opgezette focusgroepen met jonge Turken en Marokkanen. Die groepsgesprekken hebben een enorme rijkdom aan informatie opgeleverd. Ze werden de spil van mijn onderzoek. Uit de eerste analyses van het cijfermateriaal bleek dat van de hele groep nu in Nederland wonende Turken en Marokkanen maar liefst driekwart ooit getrouwd was met een partner over de grens. Dit cijfer heeft veel stof doen opwaaien. Toen dat via een artikel en een interview in de media kwam, stond de telefoon niet stil. Ook de politiek reageerde onmiddellijk: er werden kamervragen gesteld en het heeft al voordat ik mijn proefschrift had afgerond tot beleidswijzigingen geleid.

Die grote belangstelling voor mijn onderzoek was enerzijds een stimulans, maar leidde soms ook erg af. Ik vond het heel inspirerend dat ik iets onderzocht wat niet alleen een klein groepje wetenschappers interesseerde, maar van groter maatschappelijk en politiek belang was. Anderzijds gaf het soms ook een grote druk. De media interpreteerde de gegevens op hun eigen manier, terwijl mijn onderzoek naar de achtergronden nog niet was afgerond, zodat ik de resultaten nog niet kon inbrengen. Nu het onderzoek klaar is kijk ik eigenlijk vooral positief tegen de belangstelling aan. De media-aandacht na mijn promotie was weer overweldigend, maar nu kon ik het hele verhaal vertellen. Mijn resultaten hebben de beeldvorming over huwelijksmigratie bijgesteld, het onderzoek heeft een discussie ontketend over een, ook naar mijn mening, lang genegeerd fenomeen met grote maatschappelijke impact.

En een verschijnsel met grote gevolgen voor de Turkse en Marokkaanse groepen zelf.

Kunst

Het bijzondere aan mijn promotie-onderzoek was ook dat ik met twee partijen te maken had: mijn werkgever, het Sociaal Cultureel Planbureau, en mijn promotor. Gelukkig hadden beide partijen oog voor zowel de wetenschappelijke als de maatschappelijke/beleidsrelevante kant van het onderzoek. Op het SCP had ik het geluk dat ik een aantal zeer deskundige collega's. Zij hebben in verschillende fasen commentaar geleverd op concepten. Reflectie op je werk is erg belangrijk. Je bent geneigd je vast te bijten in een bepaalde gedachtegang, die soms niet de meest logische blijkt te zijn.

Het was wel een kunst om beide partijen te blijven betrekken bij de tussenproducten. Het is wel voorgekomen dat ik een weg insloeg na een discussie met mijn promotor, wat na enige tijd door mijn SCP collega's hevig werd bekritiseerd. Uiteindelijk zijn we er altijd uitgekomen. Met mijn promotor had ik een relatie op afstand, ik zag hem eens in de paar maanden, maar dat stond zijn betrokkenheid geenszins in de weg. Hij was ook gegrepen door het onderwerp en gaf op de momenten dat ik hem zag ook alle aandacht. Ik denk wel dat veel geholpen heeft dat ik al de nodige onderzoekservaring had voordat ik aan dit project begon. Hoewel een proefschrift anders is dan alle andere boeken die ik al had geproduceerd, was ik al wel bedreven in het schrijven, ordenen en vooral selecteren en plannen.

Het schrijven van mijn proefschrift heeft wel heel veel van mijn vrije tijd geveegd. Niet alleen de uren die ik er in het weekend aan besteedde, maar ook de vakanties waarin de laptop meeging en het voortdurende schuldgevoel als ik eens wat anders deed, of nog erger: even helemaal niets deed, staan me nog helder bij. Mijn partner was dan ook minstens zo opgelucht als ik toen het volbracht was. Je moet dus ook wel een thuissituatie hebben die het nut er van in ziet, om het tot een goed einde te brengen. Maar uiteindelijk was het het allemaal waard: ik heb er met plezier aan gewerkt en ben erg trots op het resultaat.

Op 9 oktober geeft Dr.E.Hooghiemstra een lezing over haar proefschrift tijdens een congres georganiseerd door de Nederlandse Vereniging van Demografen/NIDI en de NGR (het huwelijk in de multiculturele samenleving, zie <http://www.nidi.nl/nvd/activiteiten/nvd-bijeenkomsten.html> of www.ngr.nl).

Meting maatschappelijke

Vermelding van sociologen in de krant en overheidspublicaties

*Ruut Veenhoven, Willem de Koster
en Masja van Meeteren*

Wetenschappelijk onderzoek wordt in toenemende mate 'gerationaliseerd'. Dit houdt onder meer in dat de *input* aan menskracht en budgetten sterker afhankelijk wordt gemaakt van de *output*. Bestuurders sluizen dan meer middelen naar mensen en groepen die betere prestaties blijken te leveren. Daar is op zich niets mis mee, maar het noopt wel tot het systematisch meten van onderzoeksoutput en het vergelijken daarvan over langere termijn. Het vereist ook dat de output volledig in kaart wordt gebracht. Daaraan valt nog wel wat te verbeteren.

Soorten output

Output van onderzoek kan worden onderscheiden naar 'productiviteit' en 'impact' en die prestatievormen kunnen met verschillende indicatoren gekwantificeerd worden.

Productiviteit

Onderzoeksproductiviteit wordt in de sociale wetenschappen vooral gemeten in aantallen publicaties, waarbij veelal meer gewicht wordt toegekend aan publicaties in Engelstalige tijdschriften. Voor weging van publicaties zijn verschillende puntenstelsels in omloop. In de Neder-

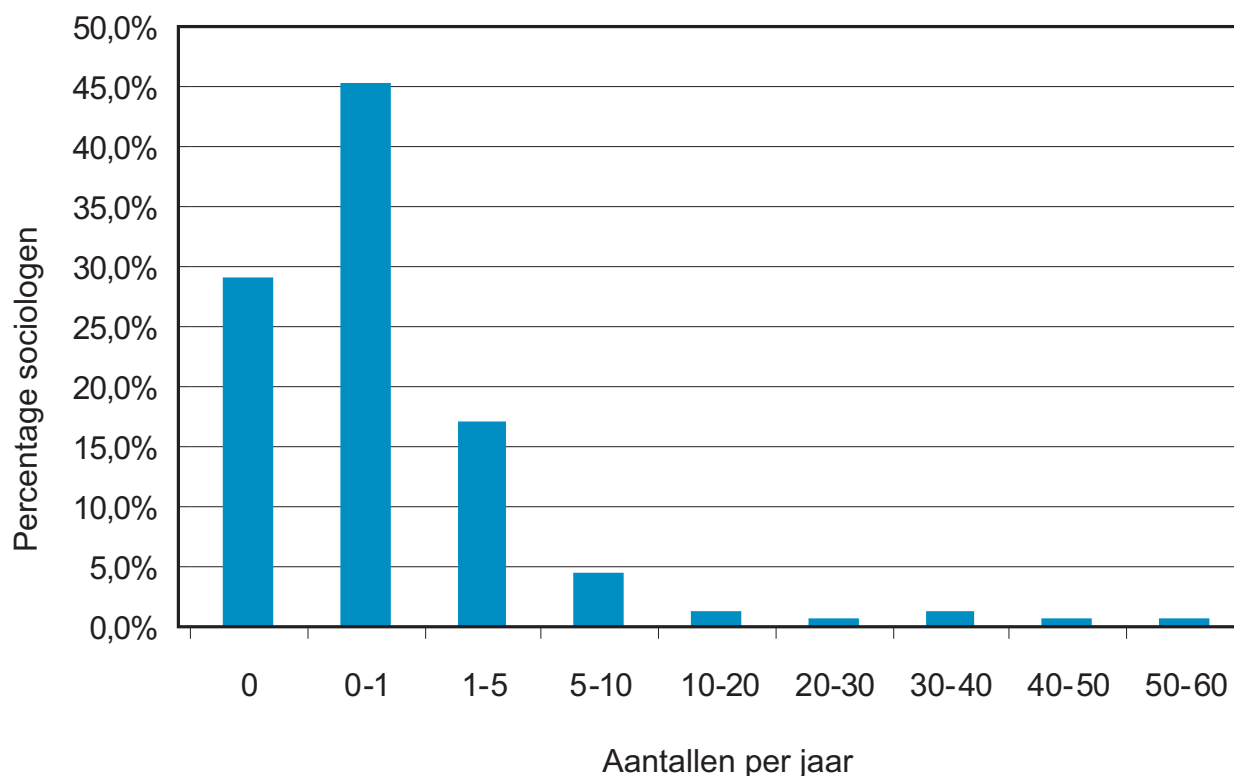
landse sociologie is onder meer de methode van Stokman (1997) toegepast. Er wordt ook wel gekeken naar verworven gelden in de tweede en derde geldstroom. Dat is echter geen goede indicator in dit verband. Het gaat namelijk niet om wat er aan geld wordt ingestopt, maar wat er aan producten uit komt.

Impact

Invloed van onderzoek kan worden onderscheiden in 'wetenschappelijke' impact en 'maatschappelijke' impact. Vooralsnog is alleen de eerste vorm gemeten.

impact van onderzoek

Aantal vermeldingen van sociologen in de krant en overheidspublicaties

Wetenschappelijke impact

Bij wetenschappelijke impact gaat het om de mate waarin resultaten van onderzoek worden opgepikt door collega wetenschappers. Dit wordt meestal gemeten aan de hand van het aantal verwijzingen naar die publicaties in erkende wetenschappelijke tijdschriften. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van de *Social Sciences Citation Index (SSCI)*. Daarnaast wordt ook wel gebruik gemaakt van reputatie metingen. Dat gebeurde onder meer in het eerder genoemde onderzoek van Stokman.

Maatschappelijke impact

Citaties en reputatie onder vakgenoten geven echter geen beeld van het maatschappelijk belang van onderzoek. Voor de maatschappijwetenschappen is dat echter wel een relevant criterium. Bekendheid in de ivoeren toren alleen is niet genoeg; de resultaten moeten ook doorklinken in de samenleving, want daar is het meeste onderzoek uiteindelijk ook voor bedoeld. Er zijn dan ook pogingen gedaan om de maatschappelijke

lijke impact van onderzoek in te schatten. Bij de laatste visitatie sociaal culturele wetenschappen werden alle onderzoeksprogramma's beoordeeld op 'verspreiding' en 'implementatie' van kennis. Die beoordeling was echter gebaseerd op nattevingerwerk en verdween vervolgens in een overall rating van 'relevantie' waarbij het grootste gewicht werd toegekend aan de academische aard van het onderzoek (VNSU 2001, blz. 21, 93).

Tot voor kort was het ook niet goed mogelijk die maatschappelijke impact van onderzoek te kwantificeren. Inmiddels zijn echter twee databestanden beschikbaar gekomen waaraan relevante informatie ontleend kan worden. Dit artikel doet verslag van een eerste analyse daarvan.

Meting maatschappelijke impact

Een goede indicator voor de maatschappelijke impact van onderzoek is de mate waarin resultaten doorklinken in de

publieke meningsvorming over maatschappelijke vraagstukken. Die meningsvorming vindt voor een belangrijk deel in de media plaats en in het bijzonder in kwaliteitskranten. Dat laatste kan inmiddels gekwantificeerd worden nu alle teksten van die kranten zijn opgeslagen in de *Krantenbank*. De krantenbank bevat alle artikelen die sinds 1992 gepubliceerd zijn in het *Algemeen Dagblad*, de *Volkskrant*, *NRC Handelsblad*, *Het Parool* en *Trouw*. Het archief is vrij toegankelijk via www.krantenbank.nl. Via die site kan op eenvoudige wijze getraceerd worden hoe vaak onderzoekers de laatste elf jaar in de krant zijn gekomen.

Het maatschappelijk debat voltrekt zich voor een deel ook in de politieke instituties van ons land en in het bijzonder in het parlement. Een weerslag daarvan vinden we in de documenten die in de databank van *Overheidspublicaties* zijn opgenomen. Deze databank bevat alle officiële beleidsdocumenten van de centrale overheid, waaronder alle kamerstukken en publicaties in het *Staatsblad* sinds 1995. Ook dit archief is vrij toegankelijk op Internet; www.overheidspublicaties.nl. Via deze site kan makkelijk worden nagegaan hoe vaak het werk van onderzoekers gebruikt werd in Den Haag in de afgelopen acht jaar.

Wij hebben geteld hoe vaak de naam van Nederlandse sociologen genoemd wordt in deze bestanden. Wij hebben ons daarbij beperkt tot sociologen die in het jaar 2002 verbonden waren aan een vakgroep sociologie van een Nederlandse universiteit met de functie van universitair docent, universitair hoofddocent of (bijzonder) hoogleraar. De telling vond plaats in mei 2003. Vermeldingen in de krantenbank werden geteld over 1992 tot en met 2002, en voor de overheidspublicaties over de jaren 1995 tot en met 2002. Het gaat dus om periodes van respectievelijk elf en acht jaar.

De telling is onafhankelijk uitgevoerd door de tweede en derde auteur van dit artikel. Bij alle vermeldingen is bekeken of de naam wel correspondeerde met de betreffende socioloog. De resultaten van een eerste telling in november 2002 zijn ter controle aan portefeuillehouders onderzoek voorgelegd. De reacties hadden vooral betrekking op de selectie van personen.

De resultaten zijn neergelegd in een frequentietabel. Die tabel vermeldt in de eerste kolommen het absolute aantal vermeldingen per persoon. Dit is noodzakelijk om controle van deze telling mogelijk te maken. De laatste kolom vermeldt het gemiddeld aantal vermeldingen per jaar. Dat biedt een handzame vergelijkingsmaatstaf. De volledige tabel is op aanvraag verkrijgbaar bij de eerste auteur. Dit artikel rapporteert enige geaggregeerde uitkomsten.

Resultaten

Sociologisch onderzoekers blijken gemiddeld twee maal per jaar met hun naam in de krant te komen en 0,2 maal vermeld te worden in overheidspublicaties. Of dit veel of weinig is kan nu nog niet worden vastgesteld, omdat we niet weten of dat vroeger meer was en hoe andere disciplines scoren. In ieder geval is wel duidelijk dat er sprake is van enig maatschappelijke impact.

Er is een duidelijk verband tussen het aantal vermeldingen in de krant en in overheidspublicaties. De correlatie is + 0.79.

Er is een aanzienlijke spreiding tussen individuele sociologen. Het totaal aantal vermeldingen per persoon per jaar varieert van nul tot 52,4. In de figuur op pagina 13 is die spreiding in beeld gebracht. Daaruit blijkt dat de vermeldingen zich niet beperken tot een paar publieke figuren. Het overgrote deel van de sociologisch onderzoekers wordt wel eens genoemd. Toch blijkt zo'n dertig procent nooit genoemd te worden.

Het aantal vermeldingen blijkt sterk te verschillen tussen universiteiten. Zie onderstaande tabel. Amsterdamse en Rotterdamse sociologen worden ongeveer tien maal vaker genoemd dan hun collega's in de andere afdelingen sociologie in Nederland. Dat patroon doet zich ongeveer in gelijke mate voor bij vermeldingen in de krant en in overheidspublicaties.

Deze uitkomst vertoont een zwak verband met de relevantie scores in de laatste onderzoeksvisitatie. Daarin scoorde de UvA ook het best. De relevantie van programma's die blijkens dit onderzoek weinig vermeldingen produceren werd echter nauwelijks lager aangeslagen.

Gemiddeld aantal vermeldingen per socioloog per jaar

	Krantenbank (1992-2002)	Overheids- publicaties (1995-2002)	Totaal
UvA	6,4	0,6	7,0
EUR	5,2	0,8	6,0
UU	0,6	0,1	0,7
VU	0,5	0,0	0,5
KUB	0,4	0,1	0,5
RUG	0,4	0,1	0,5
KUN	0,4	0,0	0,4
Gemiddeld	2,0	0,2	2,2

Men kan zich afvragen of maatschappelijke impact ten koste gaat van wetenschappelijke kwaliteit en omgekeerd. Dat lijkt niet het geval. Vergelijking van individuele onderzoekers binnen de Faculteit der Sociale Wetenschappen in Rotterdam toont dat er geen statistisch verband is tussen scores op deze indicatoren van maatschappelijke impact en de gebruikelijke scientistische indicatoren van aantallen publicaties en citaties (Veenhoven c.s 2003). Het is dus kennelijk ook mogelijk om op beide aspecten goed te scoren. Dat betekent dat deze meting van maatschap-

pelijke impact additionele informatie verschaft over de onderzoeksoutput.

Beperkingen

De gebruikte methode kent een aantal beperkingen. De belangrijkste is dat sommige wetenschappers om redenen die niet gerelateerd zijn aan hun positie als wetenschapper genoemd worden in de kranten en overheidspublicaties. Een voorbeeld hiervan is F. Leijnse (UvA), die het merendeel van zijn vermeldingen dankt aan zijn werk als politicus en zijn functie als voorzitter van de HBO-raad. Deze vertekening is te verhelpen door niet alleen het aantal vermeldingen te tellen, maar ook de inhoud van de artikelen in ogenschouw te nemen en de niet-wetenschappelijke vermeldingen van telling uit te sluiten. Dit is echter nogal arbeidsintensief en het verschil is niet altijd goed te maken.

Een andere beperking wordt gevormd door de gebruikte databanken. De krantenbank dekt vijf belangrijke dagbladen in Nederland. Diverse andere belangrijke nationale publieke fora worden echter niet gedekt, evenals internationale media. Er kan echter wel worden aangenomen dat deze vijf kranten redelijk representatief zijn voor de rol in het publieke debat in Nederland. De databank van overheidspublicaties geeft ook geen compleet overzicht van alle gebruik van onderzoeksuitkomsten, maar waarschijnlijk wel een gereede schatting van de impact. In dit verband moet men zich bedenken dat de SSCI ook geen compleet beeld geeft van de wetenschappelijke impact van onderzoek, onder meer omdat die bron alleen artikelen in tijdschriften dekt.

De derde beperking bestaat uit het optreden van telfouten. Verbetering op dit punt is mogelijk door betrokkenen in staat te stellen hun score zelf te controleren.

De vierde beperking is het feit dat de aanstellingsduur en de omvang van de onderzoeksaanstelling niet voor iedereen hetzelfde zijn. In deze berekening is er voor het gemak van uitgegaan dat al deze sociologen al die jaren een volledige onderzoeksaanstelling hadden. Bij een visitatie kan dat makkelijk verholpen worden. Voor deze vergelijking tussen universiteiten zal het niet veel uitmaken. Tenslotte is het lastig om af te bakenen welke onderzoekers als 'socioloog' moeten worden aangemerkt. Deze verkenning beperkt zich tot onderzoekers die verbonden zijn aan afdelingen die betrokken waren bij de laatste onderzoeksvisitatie sociologie, en daar binnen tot de harde kern van medewerkers met de rang van UD of hoger. Men kan de grenzen natuurlijk ook anders trekken. In de onderzoeken van Stockman c.s. kon iedereen meedoen die zichzelf als socioloog beschouwt.

Mogelijkheden

Deze verkenning leert dat de maatschappelijke impact van onderzoek op vrij eenvoudige wijze gekwantificeerd kan worden door gebruik te maken van beschikbare databanken.

Deze verkenning maakt ook duidelijk dat de beoordeling van 'relevantie' van onderzoek beter kan. Maatschappelijke

impact kan apart in beeld worden gebracht. Daar moet rekening mee worden gehouden bij komende visitaties.

Deze methode leent zich ook voor gebruik binnen instellingen. Deze indicatoren van maatschappelijke impact van onderzoek kunnen worden betrokken bij beoordeling van de prestaties van onderzoeksgroepen en van personen. Het zou goed zijn als de impactindicatoren standaard worden opgenomen in de onderzoeksverslagen. Alleen registreren van productiviteit (aantallen publicaties) is niet genoeg. De gegevens over zowel productiviteit als impact moeten dan liefst in tijdreeksen gepresenteerd worden om het verloop van prestaties van personen, programma's en afdelingen in beeld te brengen. Onderzoeksbeleid moet namelijk niet alleen sturen op recente prestaties, maar moet ook rekening houden met de ontwikkeling daarvan door de tijd.

Dat hoeft niet veel te kosten. De meeste universiteiten hebben inmiddels geautomatiseerde registraties van onderzoeksproducten. Het is niet moeilijk om onderzoekers te vragen ieder jaar ook op te geven hoe vaak hun naam genoemd is in de SSCI, in de krantenbank en in databank overheidspublicaties. Als die gegevens in het registratiesysteem worden opgenomen, kunnen de output cijfers per persoon, programma en afdeling ook automatisch worden uitgedraaid. Er hoeft dan alleen steekproefsgewijs gecontroleerd te worden of de opgegeven aantallen kloppen.

De methode is ook bruikbaar voor vergelijking tussen disciplines, met name voor vergelijking met andere maatschappij wetenschappen zoals sociale economie, politiekologie en bestuurskunde. Het zou interessant zijn om te weten wat de maatschappelijke impact is per euro onderzoeksgeld in ieder van die vakgebieden.

Ruut Veenhoven, Willem de Koster en Masja van Meeteren zijn verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, Afdeling sociologie.

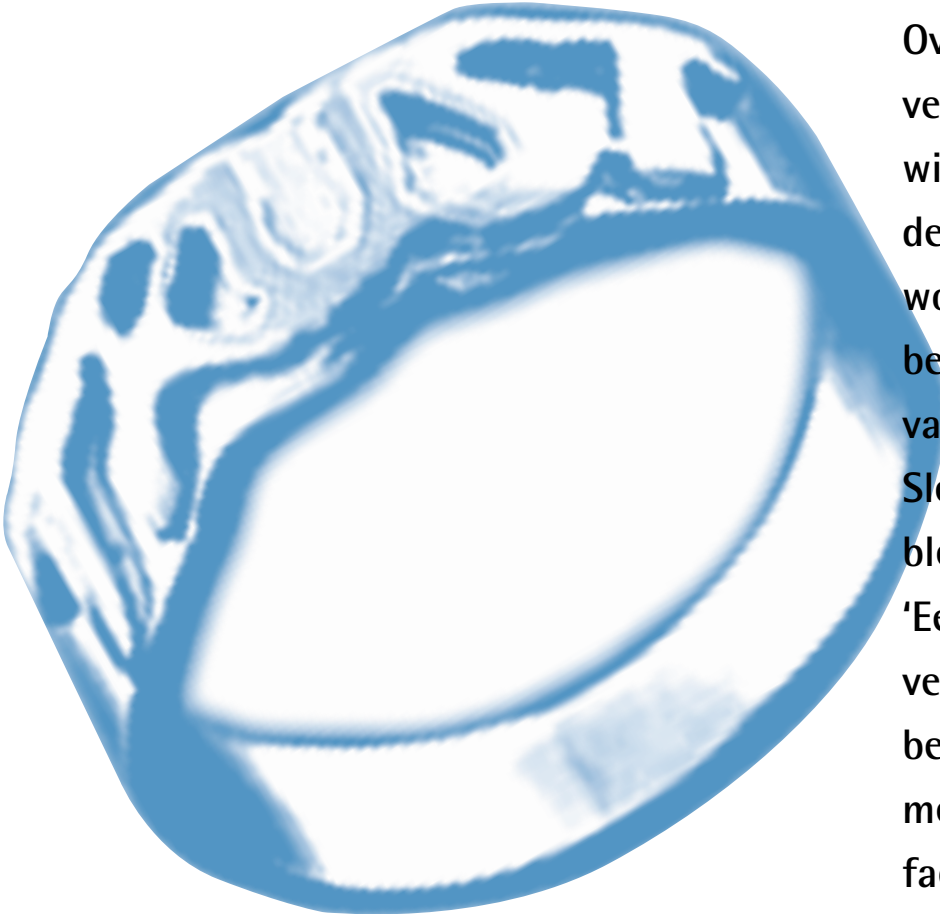
Literatuur:

F.N. Stokman, P. Holtrop-Laning en C.E. Hoogeveen - Publicerende sociologen: de Top-50 in de periode 1994-1996. - In: *Mens en Maatschappij* 72 (1997) p. 374-386

R. Veenhoven, W. Koster en M. van Meeteren - *Outputmeting onderzoek FSW-EUR : productiviteit en impact*. - Rotterdam : EUR, Afdeling Sociologie, juli 2003

VNSU - *Socio-Cultural Sciences : Assessment of Research Quality*. - Utrecht : VSNU, 2001

De Vlaamse overheid is op zoek naar vertrouwen

Kurt De Wit

Het Belgische Instituut voor de Overheid (<http://www.instituutvoordeoverheid.be>) presenteerde op 27 juni 2003 in Brussel de tussentijdse resultaten van het vijfjarige project 'Burgergericht bestuur'. Met dit project in opdracht van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap wil het nagaan welk beeld de Vlaming heeft van de overheid en de overheidsadministratie en hoe de werking van de overheid dat beeld beïnvloedt. De onderzoekers voerden tot nu toe zowel een survey uit via face-to-face interviews (1248 interviews) als een survey via een enquête (2166 enquêtes). Ze vergeleken ook de resultaten uit deze WADO-surveys (Werken Aan De Overheid) met vergelijkbare surveys in binnen- en buitenland.

'Het land van de duizend schandalen': met die titel bedacht journalist Dirk Barrez België in 1997. Met uitschieters als Zwarte Zondag in 1991 (en in feite kleurde elke volgende verkiezingszondag nog wat zwarter) en de

Overheden die hun dienstverlening verbeteren, willen het vertrouwen van de burgers winnen. Maar wordt dat vertrouwen echt bepaald door de kwaliteit van die dienstverlening? Slechts gedeeltelijk, zo bleek op de studiedag 'Een staalkaart van het vertrouwen'. Daarom is er behoefte aan een instrument dat alle meewegende factoren in kaart brengt.

affaire Dutroux in het midden van de jaren negentig, leek het vrijwel onmogelijk dat de burger nog vertrouwen in de overheid zou hebben. Maar tijdreeksen van opiniepeilingen laten nu zien dat de verwachtingen weer gestegen zijn sinds 1997 en zich momenteel op het pre-Dutroux niveau bevinden. Het vertrouwen heeft zich dus volledig hersteld en blijkt daardoor over langere tijd genomen vrij stabiel. Wat meer is, wanneer het vertrouwen in overheidsdiensten (en dus niet 'de overheid' in het algemeen) wordt onderzocht, blijkt dit steeds hoger te liggen dan het algemene vertrouwen. Zo'n veertig procent van de respondenten vertrouwt de Vlaamse overheid veel of zeer veel, tegenover slechts twaalf procent weinig of niet.

Welke factoren zijn van invloed? Het oordeel over de politie blijkt daarbij een belangrijke rol te spelen. Is men ontevreden over de politie, dan is men ook minder positief over de werking van overheidsdiensten in het alge-

meen en stelt men minder vertrouwen in de overheid. Ook communicatie is belangrijk. Vooral lager opgeleiden, ouderen en politiek ongeïnteresseerden laten verstaan dat de overheid te weinig en te moeilijk communiceert. Een opmerkelijke vaststelling is verder dat wie meer van een bepaalde dienst gebruik maakt er vaak minder tevreden over is. Daar staat wel tegenover dat het oordeel over specifieke diensten steeds positiever is dan het oordeel over overheidsdiensten in het algemeen. Ook specifieke overheidsgerelateerde beroepen (postbodes, brandweermannen, leraren, buschauffeurs) worden gewaardeerd. Ambtenaren scoren dan weer minder goed. Blijkbaar worden zij meer geassocieerd met de politiek (die duidelijk minder vertrouwen geniet) dan met dienstverlening. Toch vinden Vlamingen hun ambtenaren behulpzaam, vriendelijk, ... maar ook wel te traag! Het beeld is complex. Zo zijn het vooral lager opgeleiden die tevreden zijn over de ambtenaren, met als belangrijkste reden dat ze hen efficiënt vinden. Vertrouwen doen ze hen echter niet, want ze vinden hen corrupt en vooral begaan met het eigenbelang. Bij hoger opgeleiden is de visie net omgekeerd: ambtenaren zijn betrouwbaar, maar leveren geen goede dienstverlening. Een andere scheidingslijn betreft de eigen visie op ambtenaren en die van 'de anderen'. Gevraagd naar het beeld dat men zelf van ambtenaren heeft, geven de respondenten een vrij positief beeld over hun eigen contacten met ambtenaren. Gevraagd naar het beeld dat men denkt dat 'de Vlaming' heeft, komt echter een negatief beeld tevoorschijn. De stereotype beelden over 'de ambtenaar' – denk bijvoorbeeld aan de televisieserie *De Collega's* uit de jaren tachtig – blijven blijkbaar voortleven. Misschien niet eens zo verwonderlijk in een land waar ministers hun eigen regering omzeilen door uitgebreide persoonlijke kabinetten te installeren...

De opdracht voor de overheid is hier, zo stellen de onderzoekers, om in concrete gevallen te bewijzen dat het stereotype niet langer relevant is en deze boodschap ook te communiceren naar de bevolking. De resultaten van het onderzoek laten echter zien dat het voor een overheid moeilijk is te weten in welke richting ze hervormingen in de dienstverlening zou moeten doorvoeren. Verschillende categorieën burgers (zoals hoger en lager opgeleiden) oordelen verschillend over dezelfde dienstverlening. Meer nog, 'tevredenheid met overheidsdiensten, ambtenaren enz. geeft in feite geen evaluatie weer van de dienstverlening, maar hangt af van heel wat andere factoren', zo stelt Steven Van de Walle, onderzoeker bij het Instituut voor de Overheid. 'Overheden mogen dus niet te snel conclusies trekken over het functioneren van hun dienstverlening.' Ook een algemeen gevoel van optimisme dan wel pessimisme, ofwel het 'maatschappelijk ongenoegen' lijkt hierbij een rol te spelen. Het discours over 'Zwarte Zondag' heeft een daling van het vertrouwen (mede) in gang gezet, terwijl de positieve boodschap van, en positieve verwachting ten aanzien van de regering Verhofstadt het vertrouwen weer heeft doen stijgen. Zo'n algemeen gevoel is natuurlijk heel wat minder beïnvloedbaar.

En daar komt nog bij dat ondanks de algemene stabiliteit in het vertrouwen over langere termijn, dit vertrouwen toch duidelijke pieken en dalen vertoont. Geert Bouckaert, directeur van het Instituut voor de Overheid, stelde op de

studiedag dat samenlevingen fragiel zijn geworden. Er doen zich schokken voor naar aanleiding van bepaalde gebeurtenissen of evenementen. De overheid moderniseren, zou daarom moeten betekenen de overheid in staat stellen die schokken op te vangen, snel te reageren. Daar is meer voor nodig dan een eenmalig project, ook al bestaat dat dan uit drie ondervragingen. Hij pleitte daarom voor het opstellen van een vertrouwensmonitor.

Dit idee is geïnspireerd op de Nederlandse Belevingsmonitor, met het verschil dat het daar gaat om de perceptie van het regeringsbeleid en de communicatie erover, en dan vooral over de probleemgebieden. In dit Vlaamse voorstel zou het vooral gaan om de perceptie van de werking van de overheid. Zo'n vertrouwensmonitor – een regelmatige enquêtering van de burger en de rapportering daarover – zou verder gaan dan de klantentevredenheidsmetingen die de Vlaamse overheid zelf al uitvoerde, want die gebeurden enkel voor bepaalde diensten, werden uitbesteed aan verschillende bedrijven, zijn daardoor maar beperkt vergelijkbaar en staan nu op een laag pitje door de hervorming van de administratie (onder het motto: waarom evalueren wat volgend jaar toch anders is?). De monitor zou ook voordelen hebben ten opzichte van enquêtes waarin het vertrouwen van de Vlaming gepeild wordt, omdat die geen echt beeld van evoluties geven, pas vele maanden na hun afname geïnterpreteerd worden en verschillende meetmethodes gebruiken. Bovendien kan je bij een eenmalige afname niet weten of je in een piek of een dal van het vertrouwen meet, en uit dit onderzoek is net gebleken dat die er wel degelijk zijn. Vandaar de behoefte aan een instrument om snel gedetailleerde informatie te verzamelen over verschuivingen en houdingen van de burger ten aanzien van de overheid. De bevoegde minister, Paul Van Grembergen, die ook aanwezig was op de studiedag, ging alvast positief in op het voorstel om een Vertrouwensmonitor te ontwikkelen. Nu Vlaanderen steeds meer een eigen koers kan varen, is het immers belangrijk voor de Vlaamse overheid, zo stelde hij, om te weten wat de Vlaming van haar verwacht.

Een vertrouwensmonitor kan voor de Vlaamse overheid inderdaad een middel zijn om beter zicht te krijgen op de beeldvorming van de Vlaming over de overheid(sdiensten) en vooral de wisselingen daarin. Voor het wetenschappelijk onderzoek is het interessant te weten of opiniepeilingen in een piek of een dal van het vertrouwen worden afgenomen. Maar de vraag blijft wat er moet gemeten worden en welke conclusies daaraan gekoppeld kunnen worden. Het onderzoek heeft immers laten zien dat er maar een losse band is tussen het algemene vertrouwen in de overheid, het vertrouwen in overheidsdiensten en de tevredenheid met specifieke diensten. Bovendien is de richting waarin de samenhang gaat, niet duidelijk: Het kan dat burgers die tevreden zijn over overheidsdiensten meer vertrouwen hebben in de overheid. Maar het kan ook dat wie de overheid vertrouwt, de diensten meer waardeert. Voor uitsluitsel hierover is het wellicht wachten op de definitieve resultaten van het project 'Burgergericht bestuur'.

Kurt De Wit is redacteur van *Facta*

Vertrouwen in het

Eddy van Hijum

De bestuurskunde heeft het begrip 'vertrouwen' herontdekt. Dit is wellicht de belangrijkste conclusie die werd getrokken tijdens het Landelijk Congres Bestuurskunde (LCB) op 10 en 11 april in Nijmegen. Maar een werkelijk samenhangende conceptuele benadering lijkt nog ver weg.

In de sociale, en ook in de economische wetenschap is het begrip 'vertrouwen' reeds geruime tijd onderwerp van studie. Beide wetenschappelijke disciplines zijn geïnteresseerd in de vraag waarom het mensen of organisaties in bepaalde gevallen wel en in andere gevallen niet lukt om succesvolle samenwerking tot stand te brengen. De verklaring hiervoor wordt dan gezocht in de mate waarin mensen elkaar vertrouwen en vanuit dat vertrouwen ook durven te handelen. Sociologen veronderstellen dat vertrouwen onder meer gebaseerd is op reputaties, die worden gevormd door ervaringen in het verleden, (voor)oordelen en interactie. De kans op samenwerking is groter als mensen verwachten dat hun eigen coöperatieve houding door anderen wordt beantwoord. De neo-institutionele economie kijkt daarentegen naar de kosten die mensen moeten maken om zich te verzekeren van elkaars betrouwbaarheid. Naarmate er minder ingewikkelde en tijdrovende controle- en sanctiemechanismen in het leven hoeven te worden geroepen, wordt de kans op samenwerking groter.

Vertrouwen als empirisch concept

Ook in bestuurskundig onderzoek duikt het begrip 'vertrouwen' steeds vaker op, met name in studies naar de relatie tussen overheid en burger. Nieuw is dat 'vertrouwen' vooral als een empirisch concept wordt gehanteerd, terwijl de gangbare theorieën over de legitimiteit en het gezag van de overheid vooral een normatieve insteek hadden. In het bestuurskundig onderzoek gaat het erom een beter begrip te ontwikkelen voor de relatie tussen burger en overheid. Dit is vooral van belang omdat de aanvaarding van het overheidsgezag door de burger in een democratie niet gebaseerd is op macht en dwang, maar uiteindelijk op de steun van diezelfde burger. Dit betekent niet dat burgers het met iedere beslissing volledig eens moeten zijn, maar wel dat zij er ten minste op moeten vertrouwen dat de overheid er voor hén is en het algemeen belang dient. Uiteindelijk heeft immers iedereen belang bij een collectieve instantie die dijken en wegen

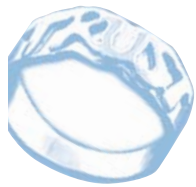
aanlegt, de orde handhaaft en bepaalde beperkingen oplegt aan gedrag. Het afbrokkelen van de elementaire steun voor de overheid zet de aanvaarding van collectieve beslissingen onder druk en ondermijnt op termijn de basis voor geordend samenleven.

Dat die steun voor de overheid snel afbrokkelt, kan onder meer worden afgeleid uit het turbulente politieke jaar 2002. Burgers zegden massaal hun vertrouwen in de 'oude politiek' op wegens het gebleken onvermogen om problemen van burgers bij de naam te noemen en aan te pakken. Onveiligheid op straat, rampen die een gebrekkige handhaving blootleggen, de moeizame integratie van allochtonen, wachtlijsten in de zorg, bouwfraude; het beeld bestaat van een overheid die stelselmatig te laat en te weinig effectief optreedt. 'Werken aan vertrouwen' werd dan ook het motto van het nieuwe kabinet van CDA, VVD en LPF. De nieuwe bewindsliddeploeg kwam door interne twisten echter niet aan het herstelwerk toe en droeg alleen maar bij aan een verergering van de situatie. Het thema bleef echter actueel. Want de overheid staat onverminderd voor de vraag hoe het vertrouwen dat 'te paard' is vertrokken weer stukje bij beetje kan worden teruggewonnen. Het tijdschrift *Openbaar Bestuur* wijdde er onlangs een themanummer aan en het *Landelijk Congres der Bestuurskunde* (LCB, Nijmegen, 10 en 11 april) was geheel gewijd aan het thema 'Bouwen aan vertrouwen'.

Een belangrijke inhoudelijke vraag hierbij is wat de belangrijkste determinant van het vertrouwen van de burger in de overheid is. Grofweg vallen hierin drie benaderingen te onderscheiden: een benadering die de *uitkomsten* van het beleid centraal stelt, een benadering waarin het *proces* van besluitvorming centraal staat en een benadering waarin het draait om het vertrouwen in *personen*. Deze drie stromingen werden tijdens het congres belicht.

Uitkomsten

De eerste benadering gaat ervan uit dat het vertrouwen van burgers vooral wordt bepaald door de *uitkomsten* van het overheidsbeleid. Het overheidsbeleid moet zich richten op de behartiging van collectieve belangen, zoals de aanpak van criminaliteit, het bieden van onderwijs en zorg, en het waarborgen van de voedselveiligheid. De

openbaar bestuur

overheid moet haar taken bovendien *effectief* uitvoeren en prestaties leveren. Hoogleraar Bestuurskunde Bernd Hamm van de Universiteit van Trier voegde hieraan in zijn inleiding voor de LCB nog het element van de verdelende rechtvaardigheid toe, ofwel gelijkheid in de toegang tot de voorzieningen van de welvaartsstaat. Hamm stelde dat de fixatie van overheden op financiële en economische belangen in plaats van op collectieve belangen ongelijkheid in de hand werkt en daarmee leidt tot een afname van het vertrouwen. Om het vertrouwen te herstellen, is volgens hem een sterke collectieve sector en actieve herverdeling nodig. Hamm besteedde echter betrekkelijk weinig aandacht aan de vraag in hoeverre de overheid in de huidige 'Risikogesellschaft' ook daadwerkelijk in staat is om burgers op alle fronten zekerheid te bieden. Ook kan de vraag opgeworpen worden in hoeverre de overheid de frustratie van burgers zelf mede in de hand werkt door overspannen verwachtingen te creëren en eigen verantwoordelijkheden onvoldoende te benadrukken. Dit laat onverlet dat burgers van de overheid prestaties mogen verwachten.

Proces

De tweede benadering gaat ervan uit dat vertrouwen van burgers sterk wordt bepaald door het *proces* van besluitvorming. Het *commitment* van burgers hangt in deze benadering af van de zorgvuldigheid van het afwegingsproces en de mogelijkheden die worden geboden om hierop invloed uit te oefenen. Een verdere democratisering van processen zal vanuit deze optiek bijdragen aan het versterken van het vertrouwen in de overheid. Hierbij moet volgens PvdA-Tweede Kamerlid Dubbelboer vooral worden gedacht aan het organiseren van referenda. 'Je krijgt vertrouwen als je vertrouwen geeft', zo stelde hij tijdens het LCB. Hij bestreed het beeld dat burgers alleen maar in beweging komen als hun eigenbelang in het geding is en de overheid per definitie de voet dwars zetten wanneer maatregelen worden voorgesteld die hen niet zinnen. 'Hoe meer invloed je mensen geeft, hoe constructiever hun gedrag wordt', was zijn stelling. Tegelijkertijd onderkende Dubbelboer dat niet alle kwesties zich lenen voor referenda. De ervaringen van gemeenten met referenda zijn bovendien bepaald niet allen even positief. Ook kan het oordeel van 'de helft plus één' niet altijd maatgevend zijn, bijvoorbeeld als het gaat om het beschermen

van de rechten van minderheden. Bij complexe vraagstukken, zoals het bepalen van een omvangrijk bezuinigingspakket, moet de politiek gewoon leiderschap tonen, vond ook Dubbelboer. Daarbij is het wel van belang dat er goed geluisterd wordt en dat belangen zorgvuldig tegen elkaar worden afgewogen.

Personen

Dit brengt ons op de derde benadering, die ervan uitgaat dat vertrouwen zijn basis vindt in het politieke leiderschap, de deskundigheid of de bekwaamheid van *personen*. Het zijn dus niet zozeer de uitkomsten of het proces die het vertrouwen bepalen, maar veeleer het feit dat beslissingen worden genomen door mensen die hiervoor gekwalificeerd worden geacht. Volgens SCP-directeur Paul Schnabel zijn eerlijkheid, visie en ervaring voor burgers de belangrijkste factoren die het vertrouwen in politici bepalen. Schnabel constateerde in zijn inleiding dat het vertrouwen van burgers in politici de laatste periode is afgenomen. Uit onderzoek blijkt evenwel ook dat burgers in Nederland ondanks alles vrij sterk blijven vertrouwen op instituties als het rechtssysteem, de politie, het parlement en de regering. Volgens Schnabel is het algemene oordeel over het functioneren van de overheid en de democratie de afgelopen jaren zelfs positiever geworden. Dit suggereert dat er geen rechtstreeks verband bestaat tussen enerzijds het vertrouwen in politici en bestuurders en anderzijds het vertrouwen in de overheid.

Uit deze verkenning van theoretische verklaringen voor het vertrouwen van burgers in de overheid blijkt dat een samenhangende conceptuele benadering nog ver weg is. Geen van de benaderingen overtuigt op voorhand meer dan de ander. De benaderingen sluiten elkaar overigens ook niet geheel uit. Wellicht wordt het vertrouwen in de overheid bepaald door een combinatie van de genoemde factoren: het leveren van beloofde prestaties, het luisteren naar burgers en eerlijkheid in de communicatie. Duidelijkheid en daadkracht dus. Waar hebben we dat eerder gehoord?

Dr. Eddy van Hijum was redacteur van *Facta*. Hij is op 2 september beëdigd als Tweede-Kamerlid voor het CDA.

Van grote steden, de dingen, die niet goed gaan...

Henk Jansen

Op 10 september werd op de conferentie Nieuwe kennis voor steden in Theater Concordia in Den Haag het Stedelijk Innovatieprogramma STip gepresenteerd. STip is een initiatief van het Kenniscentrum Grote Steden en NWO. Voor het programma is 26 miljoen euro aangevraagd.

Maar of dat geld er komt, werd op de conferentie niet duidelijk. Thom de Graaf, de minister met het grootste-denbeleid in zijn portefeuille, wilde nog geen toezegging doen. Maar wat hij zei, sloot wonderwel bij het onderzoeksprogramma aan. Het overheidsbeleid moet simpeler, inzichtelijker en beter worden, beklemtoonde hij, door ontbureaucratisering, ontkokering en vereenvoudigde verantwoordingssystematieken. Dat is de les die de overheid heeft geleerd uit wat hij de revolutie van 2000 noemde. Toen was gebleken dat de burgers de overheid als tegenstander zijn gaan zien. Om dat proces te keren, moet de overheid aandacht en respect hebben voor kleine problemen met kleine oplossingen in een wijk of buurt. Want die kleine oplossingen hebben vaak grote gevolgen voor de leefbaarheid in een wijk of buurt, hield hij de deelnemers aan de conferentie voor.

Onder de deelnemers bevonden zich veel gemeentebesturen, beleidsmedewerkers van ministeries, en directeuren en onderzoekers van onderzoeks- en adviesbureaus als de B&A Groep en Boer & Croon. Die 'potentiële sleutelfiguren', zoals Deetman hen in zijn opening betitelde, kregen een gesprek over het nut en het gebruik van kennis voor en door steden voorgeschoteld tussen wetenschappers, stadsbestuurders en ambtenaren. Paul Schnabel, directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau, trad op als moderator.

Doel van het STip is 'het vergroten van het probleemoplossend vermogen van de Nederlandse steden'. Het meerjarige programma is gebaseerd op het rapport *De Staat van de Stad : Agenda Strategische Kennisthema's Grote Steden* van de Adviescommissie Strategische Kennisthema's Grote Steden. Voorzitter van die commissie was Wim Deetman, die tevens voorzitter is van het bestuur van het Kenniscentrum Grote Steden.

Even leek het hele programma onderuitgehaald te worden door emeritus hoogleraar sociologie Anton Zijderveld. De in STip uitgewerkte strategische kennisthema's zijn volgens hem de eeuwige thema's van de grote stad, waarnaar al erg veel onderzoek is gedaan. Omdat ook Dominic Schrijer, PvdA-wethouder in de Rotterdamse deelgemeente Charlois, tot de gesprekspartners behoorde, was het aardig geweest om te horen of hij zich bij zijn voorstel kansarme allochtonen te spreiden had gebaseerd op onderzoek. Er is nogal wat onderzoek dat uitwijst dat kansarmen niet door spreiding worden geholpen. Die vraag werd hem echter niet gesteld. Schrijer vertelde wel dat hij zo druk bezig is met crisisinterventie, dat hij niet toekomt aan werkbezoeken. Dus van lezen kan ook niet veel komen, mag je aannemen. Toch gaf Schrijer ook aan welke kennis ontbreekt. In bepaalde straten is nauwelijks bekend wie er

wonen. Dat onderzoek is nu in Charlois gestart. Wetenschappers heb je daarvoor niet nodig, stelde Zijderveld vast. Dat kunnen ambtenaren net zo goed doen. Waarvoor hebben het beleid en de politiek de wetenschap dan wel nodig? De koppeling tussen onderzoek en beleid is erg ingewikkeld, verzuchtte Wim Derksen, directeur van het Ruimtelijk Plan Bureau en hoogleraar bestuurskunde aan de EUR. De wetenschap moet de politiek de ruimte laten om beleid te maken. Als wetenschappers een kosten-baten-analyse maken, maakt de politiek de keuze welke kosten ze wel of niet neemt. Maar, vulde Zijderveld aan, wetenschappers worden er vaak bijgehaald omdat bij politici het lef ontbreekt om beleid te maken. We moeten ons goed voor ogen houden dat oplossingen van problemen altijd politieke oplossingen zijn.

Onderzoek is niet het eerste middel om problemen op te lossen, beaamde Marie José Smulders, nu directeur Sociaal Beleid van het ministerie van VWS en daarvoor gemeentesecretaris van Veldhoven. Bestuurders willen wel graag van de wetenschap weten wat de effecten van mogelijke interventies zijn. Daarna zal onderzoek gedaan moeten worden. Iets anders is dat er wel geld is voor probleemaanpak, maar dat bestuurders niet hard kunnen maken dat preventie helpt. Ook daar zou onderzoek bij kunnen helpen. Pieter Tordoir, directeur beleidsadviesing KvK Amsterdam en deeltijdhoogleraar Economische geografie en economische planologie aan de UvA, betoogde dat we goed moeten bedenken dat de stad niet de oorzaak is van de grotestedenproblematiek. Als het bijvoorbeeld gaat om de problematiek van kansarmen, vindt er een schakeling tussen schaalniveaus - stedelijke problematiek, regionale problematiek, landelijk beleid - plaats. Volgens hem hebben we nog weinig zicht op wat zich tussen die niveaus afspeelt.

'De hardnekkige problemen in de Nederlandse steden, zoals onveiligheid, werkloosheid, afbrokkelende cohesie, moeizame integratie en verpaupering van oude stadswijken, vragen om innovatieve oplossingen. Het repeteren van bestaande kennis en inzichten is niet voldoende. Daarom hebben het kenniscentrum en NWO eind 2002 besloten om STip op te stellen.' Met de inzet van Wim Deetman en die van Peter Nijkamp, voorzitter van NWO, moet het lukken om van STip een succes te maken. Mocht de regering besluiten STip te subsidiëren, dan zullen de resultaten toch nog wel even op zich laten wachten. Tot die tijd kunnen radeloze bestuurders in ieder geval terecht bij voorzitter Wolter Lemstra van het op 25 augustus opgerichte Expertteam Uitvoering Grotestedenbeleid, een club van elf oud-bestuurders die op aanvraag langskomen om te helpen. Tegen een tarief van slechts 250 euro per dag.

Henk Jansen is hoofdredacteur van Facta

Informatie over STip en gerelateerde onderwerpen is te vinden op de websites <http://www.kcgs.nl> en <http://www.expertteamgsb.nl>. De subsidieaanvraag is ingediend in het kader van het Besluit subsidies investeringen kennisinfrastructuur. Zie hiervoor de website van Senter, <http://www.senter.nl>

Dé club, dé bank, dé stad en hét stadion

Sta mij toe de spreekwoordelijke taxichauffeur te voorschijn te halen: ik trof op weg naar Schiphol een vriendelijke dertigjarige Amsterdammer, geboren en getogen in Betondorp. Dat is de wijk waar Johan Cruyff vandaan komt en die recht tegenover het voormalige Ajax-stadion De Meer ligt. Onvermijdelijk ging het gesprek daarom over de Amsterdam Arena, het veel grotere nieuwe stadion waarheen Ajax midden jaren negentig verhuisde. Taxichauffeur vond het helemaal niks; een kale betonbak zonder sfeer. Mijn tegenwerping dat je er toch fijn kan parkeren en dat er een mooie entertainmentboulevard langs loopt, sloeg niet aan: De Meer had beter verbouwd kunnen worden. Schrijver Peter Bego verwoordde de weerzin van de doorsnee Ajax-supporter tegen de Arena in zijn melancholieke boek *De schelmenkoning is dood* (1998). Verzakelijking, commercialisering en verkillung zijn de kwalificaties die hij hanteert en die ook anderen gebruiken als het over de Arena gaat. De skyboxen voor de sponsors zouden geen echte voetballiefhebbers huisvesten en Ajax zelf zou meer ophebben met zakelijke elites dan met trouwe supporters.

Nu zijn Amsterdammers notoire mopperaars en het is dan ook maar de vraag of de gebruikelijke afbranding van de Arena en het verzakelijkte Ajax inmiddels nog veel meer is dan een rituele uitlaatklep voor de Amsterdamse volksaard. Immers, de Arena zit onverminderd vol, het is er een kabaal van jewelste, en gevraagd naar de manier waarop Ajax zich staande zou moeten houden in het internationale voetbal, erkennen ook fanatieke Ajax-supporters de noodzaak van een moderne financiële en facilitaire bedrijfsvoering. Hoe zou je die tweeslachtigheid van de Ajax-supporters nu scherper in beeld kunnen krijgen? Yuri van Eijden, doctoraalstudent Communicatiewetenschap aan de Universiteit van Amsterdam, probeerde het in zijn doctoraalscriptie met een methode ontwikkeld voor het marktonderzoek (Oppenhuisen, 2000). Hij vroeg aan een steekproef van 148

Ajax-supporters om Ajax, de Arena, de belangrijkste sponsor ANB AMRO en de stad Amsterdam te beoordelen op hun imago. Supporters konden voor elk van deze vier partners aankruisen of ze bijvoorbeeld 'ambities', 'gezelligheid', 'vakmanschap', 'creativiteit', 'beleefdheid', 'prestatiedrang' of 'idealistisch' uitstralen. De partners werden uiteindelijk op 48 van dergelijke waarden beoordeeld die gezamenlijk zes dimensies vormen:

Relaties – prestaties

Verantwoordelijkheid – onbezorgdheid

Traditionalisme – hedonisme

Zekerheid – uitdaging

Gezinsleven – vrijheid

Conformistisch – eigenzinnig

De supporters mochten met een rapportcijfer aangeven hoe belangrijk ze de 48 waarden in hun eigen leven vonden. Op die manier werd een vergelijking mogelijk tussen het waardepatroon van de Ajax-supporters en de imago's van de club, het stadion, de sponsor en de stad. Amsterdamse eigenzinnigheid blijkt de supporters niet vreemd te zijn; ze scoren bovendien hoog op vrijheid, uitdaging, hedonisme en onbezorgdheid. Alleen in het belang dat ze aan vriendschaps- en familierelaties hechten, wijken ze af van hun eigen individualistische waardepatroon. Een opvallender resultaat van Van Eijden's onderzoek is dat de supporters slechts hun eigen onbezorgdheid herkennen in Ajax. Hun overige waarden zijn niet verbonden met de waarden die ze aan Ajax toekennen. Supporters vinden dat Ajax staat voor tradities en prestaties, terwijl ze die waarden voor hun eigen leven minder belangrijk vinden. De band die Ajax-supporters met hun club voelen is kennelijk niet gebaseerd op een gedeeld normen- en waardepatroon. Even interessant is hun beoordeling van Ajax' vaste partners: de supporters schrijven aan de Arena vrijwel dezelfde waarden toe als aan Ajax, en ook hun beoordeling van de stad Amsterdam sluit aan bij hun perceptie van de club. De ABN AMRO is echter een buitenbeentje:

verantwoordelijkheid, traditionalisme, zekerheid, gezinsleven en conformisme horen bij de bank, maar niet bij Ajax. Volgens de supporters vinden de club en de bank elkaar alleen in hun prestatiedrang.

De Amsterdamse mopperaar ziet hiermee zijn gelijk bevestigd: er is inderdaad een grote afstand tussen de supporters en Ajax. Hun eigen normen en waarden sporen nauwelijks met die van de club, ze scheren de Arena en Ajax over één kam en ze vinden de belangrijkste sponsor niet bij Ajax passen. Het enige wat de resultaten van de enquête overeind laten, is dat Ajax een Amsterdamse club is. Toch is dat een te somber beeld. Je hoeft zelf niet traditioneel of prestatiegericht te zijn, om dat in je eigen club enorm te kunnen waarderen. Zelf verliezen is te verwerken, maar als Ajax uitgeschaakeld wordt voor de Champions League is dat een ramp. Je eigen *look* mag maandelijks veranderen, maar van het traditionele Ajax-logo moet iedereen afblijven. De band tussen supporters en hun club is niet alleen een normatieve, maar ook – en soms vooral – een emotionele, die historisch gegroeid is en schommelt met de prestaties. Als Ajax in de Arena nou eindelijk eens een keer de Champions League zou winnen, dan stralen de club en het stadion niet alleen hetzelfde uit, maar dan *voelt* dat ook goed. Daar zouden mijn taxichauffeur en ik erg blij van worden.

Literatuur

Peter Bego – *De schelmenkoning is dood*. – Amsterdam : Podium, 1998

Yuri van Eijden – *Het mooiste van Ajax vind ik de naam*. – Amsterdam : Universiteit van Amsterdam, 2003. – (Doctoraalscriptie Communicatiewetenschap)

Joke Oppenhuisen – *Een schaap in de bus? : een onderzoek naar waarden van de Nederlander*. – Amsterdam : Stichting wetenschappelijk onderzoek commerciële communicatie (SWOCC), 2000. – (Proefschrift Universiteit van Amsterdam, 10 november 2000)

V.l.n.r. De Gier, Schnabel, Van Doorn, Gabriëls, Schuyt, Withuis.

De socioloog als columnist: hobby of verantwoordelijkheid?

Stel je de wandelgang van een universiteit voor. Een gerenommeerde professor, die zojuist weer een stuk heeft afgescheiden in het *International Journal of Very Scientific Sociology*, wordt aangesproken door een collega die vraagt: 'Waarom wordt u eigenlijk nooit eens gevraagd voor een stukje in de krant?' Zou onze geleerde dit opvatten als een grove onbeschaamdheid, een zielig geval van kift of als een serieus te nemen verwijt? In wezen was het antwoord op die vraag de inzet van het NSV-Actualiteitencollege dat op 12 juni te Den Haag werd gegeven.

De socioloog als columnist heette het thema. En de gewaagde vraag van hierboven kwam uit de mond van de gastheer van de middag, *Paul Schnabel*, directeur van het SCP en meervoudig columnist. In zijn bijdrage klonk een duidelijke visie door. De sociologie moet zich niet laten wegduwen in de hoek van academische tijdschriften, *peer reviews* en andere *Fremdkörper* die van buitenaf zijn opgelegd. Haar plaats is in het middelpunt van de maatschappelijke discussie en die discussie wordt voor een belangrijk deel in de krant gevoerd.

Zijn stellingname verdeelde de sprekers. Met name *Kees Schuyt* en *Jacques van Doorn* waren van mening dat die stukjes in de krant allemaal niet zo ernstig moeten worden genomen en zeker niet mogen worden opgevat als een serieuze vorm van sociologiebeoefening. 'Een kapitein in eigen badkuip', zo schetste Van Doorn met een citaat van Van Amerongen de betrekkelijkheid van de columnist. Het is meer een persoonlijke hobby dan een manifestatie van een vak.

De vraag is natuurlijk of de socioloog-columnist zich er hiermee vanaf kan maken. Misschien weten Schuyt en Van Doorn voor zichzelf een duidelijk onderscheid te maken tussen hun verschillende rollen, maar daarmee is niet gezegd dat de lezer dit onderscheid ook maakt. Voor hem of haar spreekt hier toch de vertegenwoordiger van een vak. Net zomin als de koningin kan de socioloog zich zo maar *incognito* in het publiek begeven.

Belangrijker nog is de vraag of het terecht is om de publieke discussie niet tot de verantwoordelijkheid van een discipline te rekenen. Beoefende professor Pen, toen hij in het verleden vele lezers boeide met zijn columns in de krant, daarmee niet zijn vak? En zou dat vak, de economie, het net zo goed zonder zijn vertaalkunst hebben kunnen stellen? Alle inleiders waren het erover eens dat niet elke wetenschapper dat hoeft te doen. Wie niet kan schrijven, heeft in de krant niks te zoeken. Maar het vak als geheel moet daar misschien toch wel in voorzien. *Schnabel* nog een keer: 'Je moet het verhaal van de wetenschapper verschillende malen, op verschillende plaatsen, op verschillende manieren vertellen.'

De vraag naar de verantwoordelijkheid van de socioloog werd het duidelijkst gesteld door *René Gabriëls*, de centrale inleider van de middag. In een maatschappij waar kennis en belangen steeds meer verstrengeld raken, is de rol van de columnist er nog een van volledige vrijheid. Zijn taak moet zijn een kritisch licht te werpen op de samenleving en een nieuw vocabulaire te ontwikkelen dat burgers in staat stelt op een andere manier te denken en

NSV Actualiteitscollege

te spreken over hun wereld dan de machthebbers uitkomt. De socioloog-columnist verradt zijn opdracht als hij hieraan voorbijgaat.

Ook voor *Jolande Withuis* behoort de publieke discussie tot de kerntaken van een vak. Columns zijn voor haar, als ze goed zijn, niet zomaar meningen, maar *analyses*. Alleen de besten in het vak zijn in staat op deze wijze de wetenschappelijke inzichten breed toegankelijk te maken. Stijlmiddelen en luciditeit zijn daarbij onmisbaar. Zij zette dit argument kracht bij door een prachtig uitgesproken column waarin duidelijk werd waarom vrouwelijke sociologen het zo vaak laten afweten in het publieke debat.

Kenmerkend voor de column is de afwisseling van generaliseren en personaliseren, zo leerden we van de praktijkcolumnisten. *Schuyt* en *Schnabel* vonden elkaar in de opvatting dat je op de universiteiten niet wordt geleerd echt goed te schrijven. Voor hen is het wellicht bemoedigend dat we in Groningen een vak '*Het Publieke Debat*' zijn gestart. De studenten moeten enkele weken een beleidsterrein volgen en daarover een column of opiniebijdrage schrijven. Misschien zit er een toekomstig hoogleraar Sociologie bij, die over een kwart eeuw op een Actualiteitscollege komt vertellen waar zij geleerd heeft zulke mooie stukjes voor de krant te schrijven.

Arie Glebbeek
Vakgroep Sociologie, Rijksuniversiteit Groningen

Foto's: René Verleg Fotografie, Schipluiden.

Edith de Leeuw,
Universiteit Utrecht en
MethodikA, Amsterdam,
edithl@xs4all.nl

Peter van der Heijden,
Universiteit Utrecht,
p.vanderheijden@fss.uu.nl

Gevoelige vra

Iedere onderzoeker weet dat vragen naar gevoelige onderwerpen problemen met zich mee kunnen brengen. We zeggen wel dat alles bespreekbaar is, maar in de praktijk valt dit toch tegen. De respondenten willen eigenlijk het ware antwoord toch niet geven en dit resulteert dan in sociaal wenselijke antwoorden of verkapte weigeringen als 'weet-niet'. Survey-methodologen houden zich al lang bezig met de vraag hoe het beste naar gevoelige informatie te vragen, en een van de meer succesrijke methoden is de randomized-response-procedure.²

Hoe werkt nu randomized response³? Stelt u zich voor dat een interviewer u vraagt of u wel eens plagiaat hebt gepleegd. In plaats van direct met 'ja' of 'nee' te antwoorden, wordt u gevraagd met twee dobbelstenen te gooien zodat de interviewer niet ziet wat u gooit. U krijgt daarbij de volgende instructie: 'als u 2, 3, of 4 gooit zeg altijd ja, als u 11, of 12 gooit zegt u altijd nee, en bij 5, 6, 7, 8, 9 of 10 geeft u het echte antwoord op de vraag'. De interviewer noteert het antwoord 'ja' of 'nee', maar weet niet wat het antwoord betekent: hij heeft immers niet gezien wat u precies gooit! Niemand weet of u 'ja' zei omdat u toevallig een 5 gooit of omdat u een 4 gooit; uw privacy is beschermd door de dobbelstenen. Hierdoor wordt de extrinsieke dreiging van de vraag geminimaliseerd. De respondent is veilig.

Maar hoe moet de onderzoeker nu verder? Zij wil natuurlijk graag weten welk percentage van de wetenschappers plagieert, en of plagiaat vaker voorkomt in de sociale wetenschappen of in de natuurwetenschappen, of vaker onder hoogleraren dan onder Aio's. Het antwoord op de eerste onderzoeksvraag is met behulp van de kansrekening vrij eenvoudig te geven. Het antwoord op de andere vragen is wat lastiger, het gaat hier immers om het verband tussen twee variabelen waarbij een van deze twee variabelen door middel van randomized response tot stand is gekomen. Maar ook hier kan de statistiek uitkomst bieden, al is het niet eenvoudig.

Eerst maar de wat simpeler berekeningen voor de vraag naar het percentage plagiërende wetenschappers. Stel dat 1/3 van de wetenschappers 'ja' heeft gezegd, hoeveel

hiervan heeft nu 'ja' gezegd omdat ze plagieerden en hoeveel omdat het nu eenmaal van de dobbelsteen moest? Als men 2, 3, of 4 gooit moest men 'ja' zeggen; nu zijn er zes manieren om 2, 3 of 4 met twee dobbelstenen te gooien, terwijl er in totaal 36 mogelijke worpen zijn. Dus, de kans op een door de dobbelsteen afgedwongen 'ja' is $6/36$, oftewel $1/6$. De kans op een gedwongen 'nee', bij een worp van 11 of 12, is $3/36$, oftewel $1/9$. De kans op 5, 6, 7, 8, 9 of 10 gelijk is aan $1 - (6/36 + 3/36) = 3/4$. Dus, de kans op het moeten beantwoorden van de echte vraag is $3/4$.

Hoe schatten we nu de kans op plagiaat? Stel $P(\text{forced ja})$ is de kans op geforceerd 'ja' moeten zeggen. $P(\text{echte vraag})$ is de kans dat de echte vraag beantwoord moet worden. $P(\text{plagiaat})$ is de kans dat een respondent plagiaat heeft gepleegd, en deze kans willen we schatten. $P(\text{observed ja})$ is de kans dat een respondent 'ja' zegt. We kunnen nu schrijven: $P(\text{observed ja}) = P(\text{forced ja}) + P(\text{echte vraag}) * P(\text{plagiaat})$. Dit leidt tot de gezochte formule: $P(\text{plagiaat}) = \{P(\text{observed ja}) - P(\text{forced ja})\} / P(\text{echte vraag})$. Invullen van onze voorbeeld gegevens geeft dan $(1/3 - 1/6) / (3/4) = 4/18 = .222$. Oftewel, volgens onze schatting, antwoordt tweeëntwintig procent van de respondenten dat ze het 'ongewenste', gevoelige gedrag wel eens hebben vertoond.⁴

De onderzoekster wil echter niet alleen de onderzochte groep respondenten beschrijven, ze wil ook een schatting maken van het percentage met ongewenst gedrag in de populatie: de inferentiële statistiek komt nu om de hoek kijken. De volgende stap is het berekenen van het betrouwbaarheidsinterval rondom de schatting. Stel dat de schatting gebaseerd is op een steekproef van 300 mensen. Bij elke aselechte steekproef heeft het toeval een rol gespeeld in die zin dat je net zo goed andere personen in je steekproef had kunnen aantreffen. Als er geen randomized response was gebruikt, maar recht toe rechtaan gevraagd was naar plagiaat dan kan de basisstatistiek zonder problemen worden toegepast. Het 95% betrouwbaarheids-interval rond de .222 is dan

gen¹

(.175;.269). Als de onderzoekster dit betrouwbaarheidsinterval te groot vindt, dan moet zij zorgen dat de steekproefomvang groter is dan 300. Want, hoe groter de steekproef, hoe kleiner de standaardfout en hoe smaller het betrouwbaarheidsinterval!

Bij gebruik van randomized response als vraagvorm in een steekproef speelt het toeval op twee manieren een rol. In de eerste plaats hadden andere mensen in de steekproef terecht kunnen komen dan de mensen die er nu inzitten. Dit is niet verschillend van steekproefonderzoek met directe vragen (zie boven). In de tweede plaats hadden de dobbelstenen anders kunnen rollen. Het zal duidelijk zijn dat de toevalsfluctuaties in een randomized-response-onderzoek daarom groter is. In ons plagiaat voorbeeld is het betrouwbaarheidsinterval rondom de schatting van .222 gelijk aan (.151; .293). Een aanzienlijk verschil! In beide gevallen was de steekproefgrootte 300, maar de manier van vragenstellen was anders. De conclusie is dat, om in een randomized response onderzoek een even groot betrouwbaarheidsinterval te krijgen als in een gewoon onderzoek, er in het randomized response onderzoek een veel grotere steekproef nodig is. Randomized response geeft meer valide antwoorden, maar brengt door de grotere steekproef meer kosten met zich mee: 'there is no such thing as a free lunch'. Toch kiezen veel onderzoekers voor de duurdere randomized-response-procedure. Ze kunnen het zich niet permitteren de randomized response niet te gebruiken, want dan zouden de respondenten waarschijnlijk niet eerlijk antwoorden op gevoelige vragen en zou ongewenst gedrag onderschat worden.⁵

Bij gebruik van randomized response kunnen we het percentage ongewenst gedrag goed schatten, maar hoe staat het nu met de overige onderzoeksvragen, de vragen naar verbanden tussen variabelen? Wij bespreken dit voor categorische en continue variabelen afzonderlijk. Een voorbeeld voor een categorische variabele in het plagiaatonderzoek is de variabele 'type personeel' met categorieën 'aio', 'hoogleraar' en 'overig wetenschappelijk personeel'. Als onze voorbeeld onderzoekster wil

onderzoeken of het percentage plagieerders onder hoogleraren verschilt van het percentage onder de aio's en de overigen, dan is dit eenvoudig te doen door de berekeningen die we zojuist hebben laten zien uit te voeren voor elk van deze drie groepen afzonderlijk. Dus, voor de gehele groep werd gevonden dat 1/3 'ja' had gezegd, maar het kan zijn dat dit voor hoogleraren .40 is, voor aio's .25, en voor overigen .35. Door deze getallen in de formule $P(\text{plagiat}) = \{P(\text{observed ja}) - P(\text{forced ja})\} / P(\text{echte vraag})$ te stoppen, vinden we als schatting van de kans op plagiaat bij de hoogleraren .31, bij aio's .11 en bij de overigen .24. Ook nu weer kunnen betrouwbaarheidsintervallen voor deze schattingen opgesteld worden. Een belangrijke vraag is of de gevonden verschillen tussen .31, .11 en .24 op toeval berusten of niet, met andere woorden zijn deze verschillen statistisch significant? Dit kan onderzocht worden door een chi-kwadraattoets uit te voeren op de 3 x 2 kruistabel van 'type personeel' bij *geobserveerde* 'ja/nee'-antwoorden.⁶ Is deze toets significant, dan is het verschil tussen .31, .11 en .24 significant.

Een voorbeeld voor een continue variabele is in ons plagiaatonderzoek de variabele 'de kansinschatting dat het plagiaat ontdekt wordt', die zou kunnen lopen van 0% tot 100%. Normaliter is het zo dat, als logistische regressie gebruikt wordt om het verband te onderzoeken tussen een afhankelijke variabele met twee categorieën en een onafhankelijke variabele die continu is. Nu de afhankelijke variabele echter een door randomized response verkregen variabele is, gaat onze aandacht niet uit naar de relatie tussen de continue variabele en de *geobserveerde* 'ja/nee'-antwoorden, maar naar de relatie tussen de continue variabele en de *echte* antwoorden over plagiaat. Om dit te kunnen onderzoeken hebben we een logistische regressie-procedure moeten ontwikkelen die dit mogelijk maakt.⁷ Uit die procedure kan bijvoorbeeld komen dat, bij een waarde van 0 % op de onafhankelijke variabele 'de kansinschatting dat het ontdekt wordt', de geschatte kans op plagiaat .60 is, bij een waarde van 50 % zou de geschatte kans op plagiaat .40 kunnen zijn, en bij

een waarde van 100 % zou de waarde .25 kunnen zijn. In dit geval lijkt de relatie tussen de continue onafhankelijke variabele en de randomized-response-variabele zeker aanwezig, maar een statistische toets zal moeten uitwijzen of de relatie significant is, d.w.z. niet op toeval berust.

Tot slot: Als algemene lijn bij de statistische analyses is het verhelderend het volgende beeld voor ogen houden. We proberen een gevoelig onderwerp te meten. Om de respondenten veiligheid te bieden, 'gooien' we een hoeveelheid ruis in de data door de dobbelsteen te laten bepalen of men antwoordt op de gevoelige vraag of simpelweg 'ja' of 'nee' zegt. Hierdoor kunnen we *individuele geobserveerde* 'ja/nee'-antwoorden niet meer vertrouwen. Echter, wij begrijpen heel goed hoe de ruis die we zelf in de data hebben gegooid in elkaar zit, en daarom kunnen we die ruis eruit halen op het moment dat we over de *gehele* steekproef uitspraken willen doen. Voor dat doel zijn allerlei analyse technieken aangepast die men gewoonlijk ook toepast. Hierdoor zijn binnen analysetechnieken die men normaliter zou willen gebruiken, na aanpassing, toch de werkelijke antwoorden op de gevoelige onderwerpen te schatten. Zo verkrijgen we valide antwoorden op gevoelige vragen. Maar, we betalen hiervoor doordat we grotere steekproeven nodig hebben om eenzelfde betrouwbaarheid te bereiken als die we binnen een onderzoek zonder randomized-response-vragen mogen verwachten.

1. Dit is de laatste in een serie M&T-kolommen over vragen naar gevoelige informatie in enquêtes. Een algemene inleiding verscheen onder de titel *Vragen naar gevoelige informatie* van Gerty Lensvelt-Mulders en Edith de Leeuw in FACTA 10(2002), 3, p.34-35. Een reactie hierop verscheen in Facta 10 (2002), 4, p. 26. In Facta 10 (2002), 5, p.28-30 beschreven Gerty Lensvelt-Mulders & Edith de Leeuw in de kolom 'Beschermd door een dobbelsteen' hoe randomised-response-technieken werken om de privacy van de respondent te beschermen en opener antwoorden op gevoelige vragen te krijgen.
2. Zie ook: G.J.M. Lensvelt-Mulders, J.J. Hox, & P.G.M. van der Heijden (2003, under review) *Meta-analysis of randomised response research: 35 years of validation*.
3. In de Teleac-serie JOTA is een korte video beschikbaar over de randomised-response-techniek. U kunt deze gratis via internet bekijken op <http://www.teleacnot.nl/sites/jota-tv/> Het betreft de uitzending van 03-02-2002 getiteld *Toevallig Eerlijk*.
4. Deze berekening ziet er misschien ingewikkeld uit, maar het is aardig te weten dat dit onderwerp enkele jaren geleden deel uit maakte van het VWO-eindexamen wiskunde.
5. G. Lensvelt-Mulders (2003) Randomized-response-technieken als instrument voor het onderzoek van sociaal gevoelige onderwerpen. In: A.E. Bronner et al (Red). Ontwikkelingen in het marktonderzoek, jaarboek van de Marktonderzoek Associatie 2003.Haarlem: De Vrieseborch.
6. Zie de appendix in: P.G.M. van der Heijden, G. van Gils, J. Bouts and J. Hox (2000). *A comparison of randomized response, CASAQ, and direct questioning; eliciting sensitive information in the context of welfare and unemployment benefit. Sociological Methods and Research*, 28, 505-537.
7. Zie A.van den Hout, en P.G.M. van der Heijden. *The analysis of multivariate misspecified data, with special attention to randomized response data*. Ter publicatie aangeboden.

SISWO/Instituut voor Maatschappijwetenschappen
Plantage Muidersgracht 4, 1018 TV Amsterdam
tel. 020 5270600, fax 020 6229430
e-mail: siswo@siswo.uva.nl
internet: <http://www.siswo.nl>

Bijeenkomsten

De ruimtelijke orde

SISWO, 16 oktober 2003

DE werkgroep Stedengeschiedenis organiseert in samenwerking met het SISWO een studiemiddag getiteld 'de ruimtelijke orde'. Dagvoorzitter: Dr. Michiel Wagenaar. Programma:

- Drs. Jan Hein Furnée - Standen, sekse en plaatsen van stedelijk vertier, Den Haag 1850-1890
- Dr. Koos Bosma - Een schuilplaats in de letteren, de eerste planoloog J.M. de Casseres, 1902-1990'
- Drs. Cordula Rooijendijk - Beeldvorming over de ruimtelijke ordening van Amsterdam en Rotterdam in publieke debatten 1945-2000

De studiedag is gratis toegankelijk. Informatie kan worden ingewonnen bij Jan van den Noort, tel. 010 4366014.

SWOME-bijeenkomst

SISWO, 28 oktober 2003

SWOME organiseert een studiemiddag over landenvergelijkend onderzoek naar duurzame energie met Valentina Dinica (proefschrift over liberaliseren en verduurzamen) en Bas van Vliet (proefschrift over privatisering van de watersector).

Informatie: Drs. Otto Nuys, tel. 020 5270621, e-mail: nuys@siswo.uva.nl

15e onderwijssociologische conferentie

De strijd om het curriculum

Lunteren, 12 en 13 november 2003

Inlichtingen: Henk Kleijer, tel. 020 5270647, e-mail: kleijer@siswo.uva.nl

NOSMO Methodologendag

'State of the art & science' van het sociaalwetenschappelijk onderzoek

Amsterdam (VU), 21 november 2003

Inlichtingen: Henk Kleijer, tel. 020 5270647, e-mail: kleijer@siswo.uva.nl

Elfde Sociaal-wetenschappelijke studiedagen

Amsterdam (Casa 400), 22 & 23 april 2004

Stuur uw abstract (maximaal 250 woorden) voor 15 januari 2004 op aan het congressecretariaat, e-mail: studiedagen@siswo.uva.nl

Voorzie uw abstract voor een paper van een titel en geef aan, in welke sessie u wilt participeren. Vermeld uw naam en uw correspondentieadres. Zie voor een uitvoeriger Call for papers, met thema's en coördinatoren de SISWO-site: www.siswo.nl
De Studiedagen hebben als plenair thema *De Ontregelde Samenleving*, toegelicht door prof. Mark Elchardus (Vrije Universiteit Brussel).

Organisatie: SISWO/Instituut voor Maatschappijwetenschappen, in samenwerking met de Vlaamse Vereniging voor Sociologie (VVS) en de Nederlandse Sociologische Vereniging (NSV). Inlichtingen: Marycke Borghardt, e-mail borghardt@siswo.uva.nl en Ente Breed, e-mail: studiedagen@siswo.uva.nl. Zie voor actuele informatie de SISWO-website: www.siswo.nl

Gesignaleerd

René Gabriëls
is verbonden aan de
Faculteit der Cultuur-
wetenschappen van de
Universiteit
Maastricht

Moderniteit en Vitaliteit

Hoe staan we ervoor anno 2003? :
Civis Mundi jaarboek 2003
S.W. Couwenberg (red.)
Budel : Damon, 2003. - 138 p. -
ISBN 90 5573 410 1, €14,95

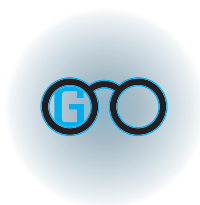
S.W. Couwenberg mag dan wel de intellectuele scherpte en stilistische gave van Karl Kraus missen, hij heeft net als de roemruchte satiricus sinds jaar en dag een eigen tijdschrift. In dit jaarboek van zijn *Civis Mundi* staat de volgende vraag centraal: hoe staan we ervoor anno 2003? Couwenberg hoopte dat de diverse auteurs deze vraag in termen van 'vitaliteit' en 'decadentie' zouden beantwoorden. In de openingszin van het tijdschrift stelt hij dat de vitaliteit van een cultuur afhangt 'van de mate waarin zij erin slaagt wat haar levenskracht ondergraaft en als decadentie ervaren wordt het hoofd te bieden'. De mooiste bijdrage in het jaarboek is van Frank Ankersmit, die erop wijst dat voornoemde vraagstelling berust op een metafoer die suggereert cultuur te zien als een levend wezen dat aan een gebrek aan 'innerlijke en morele kracht' ten onder gaat. Zijns inziens is de machine-metafoer beter geschikt om greep te krijgen op de hedendaagse samenleving.

Controversiële besluitvorming

Opkomst en functioneren van groen
polderoverleg
Johan Weggeman
Utrecht : Lemma, 2003. - 455 p.
- ISBN 90 5931 174 4, € 28,50

Rondom de besluitvorming over de ruimtelijke ordening kunnen twee typen problemen worden onderscheiden. Ten eerste problemen met de *duur* van de besluitvorming. Zo staat de stropigerigheid van procedures de slagvaardigheid van de overheid en het bedrijfsleven in de weg. Ten tweede problemen die betrekking hebben op de *duurzaamheid* van de genomen besluiten. Immers, economische en ecologische belangen staan vaak op gespannen voet met elkaar. Onder Kok II werd het zogenaamde groene poldermodel (c.q. via interactieve

beleidsvorming een consensus vinden over controversiële projecten) gezien als een instrument om beide typen problemen terug te dringen. Johan Weggeman gaat aan de hand van een onderzoek naar vier controversiële projecten na hoe het groene poldermodel functioneert.

Het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid halverwege de eerste planperiode (1998-2002)

Het beleidsproces in vijftien
gemeenten
Monique Turkenburg
Den Haag : SCP, 2003. - 260 p.
- ISBN 90 377 0054 3, €14,90

In augustus 1998 werd met de invoering van de Wet Gemeentelijk Onderwijsachterstandenbeleid (GOA) het voormalige onderwijsvoorangsbeleid (OVb) door het Rijk overgedragen aan de gemeenten. Monique Turkenburg onderzocht hoe vijftien gemeenten invulling hebben gegeven aan de decentralisatie van het onderwijsachterstandenbeleid. Zij stuitte op tal van knelpunten. Hoewel in het begin van het GOA-beleid veel werk is gemaakt van het creëren van een werkbare lokale organisatiestructuur, is van de gewenste integrale aanpak van de onderwijsachterstanden nauwelijks sprake. Verder bestaan er dikwijls meningsverschillen tussen scholen en gemeenten over de besteding van de GOA-middelen. Bovendien doet zich het algemeen probleem van het lerarentekort vooral voor in de achterstandsscholen met meer dan 70 procent allochtone leerlingen.

De haast van Albertine

Reizen in de technologische cultuur
: naar een theorie van passages
Peter Peters
Amsterdam : De Balie, 2003. - 329
p. - ISBN 90 6617 294 0, €17,00

Hoe te reizen? De een beschouwt ware reizen als een 'rite de passage' waarbij de reiziger zich niet alleen verplaatst, maar ook verandert. Zo kwam Goethe van zijn reis naar Italië als een gelouterd mens terug. De ander ziet reizen enkel als verplaatsing. Hij is alleen geïnteresseerd in de vraag hoe men zich zo snel en goedkoop mogelijk verplaatst van A naar B. Voorbij dualismen als 'het ware reizen' versus 'verplaatsen' of 'langzaam' versus 'snel' ontwikkelt Peter Peters in dit prachtige boek een nieuwe kijk op reizen in een technologische cultuur. Zijn eigen theorie van passages stoelt op vier interessante casestudies: de wereldreizen van Thomas Cook, het autoreizen in de Verenigde Staten en haar invloed op de inrichting van Nationale Parken, de werkzaamheden in het controlecentrum op Schiphol en het ontwerpen van een fietsvriendelijke infrastructuur in Nederland.

Kreukbaar Nederland

Van bouwput tot beerput
Joep Dohmen en Jos Verlaan
Amsterdam : Prometheus, 2003. -
370 p. - ISBN 90 446 0324 8, € 19,90

Hoe verhoudt zich het onderzoek van journalisten tot dat van sociologen? Onderscheiden sociologen zich doordat ze de door journalisten beschreven fenomenen ook nog proberen te verklaren? Vrijwaren journalisten zich van het 'Erklaren' of 'Verstehen' en beperken zij zich enkel tot het beschrijven van zaken? Hoe dan ook, het onderzoek naar fraude en corruptie in Nederland waarvan de journalisten Joep Dohmen en Jos Verlaan in dit lezenswaardige boek verslag doen, biedt tal van aanknopingspunten voor nieuw sociologisch onderzoek. De door hen beschreven schaduwboekhouding, kartelafspraken en doofpotstrategieën vragen om een sociologische verklaring en nieuw empirisch onderzoek.

Nieuws van de Verenigingen

Voor leden van de Nederlandse Sociologische Vereniging (NSV), de Vereniging voor Culturele Antropologie en Sociologie van Niet-Westerse Samenlevingen (VCA/SNWS) en de Sectie Praktijk Politicologie van de Nederlandse Kring voor Wetenschap der Politiek (NKWP) is het Facta-abonnement in 2003 bij het lidmaatschap inbegrepen.

CA/SNWS

Antropologische Beroepsvereniging CA/SNWS, secretariaat NVMC, p/a Plantage Muidersgracht 4, 1018 TV Amsterdam, tel. 020 5270657, fax 020 6229430, email: jansenj@fsw.leidenuniv.nl

Call: 'De Vergeten Cultuur van Ontlasting'

Langs deze weg zoek ik (Sjaak van der Geest) deelnemers aan een panel over de 'vergeten cultuur' van menselijke ontlasting op de lustrum conferentie van de Antropologische Beroepsvereniging op 21 november. Iedereen die veldwerk gedaan heeft, heeft ervaringen met dit onderwerp, maar zelden leest men er iets over. De lustrumconferentie is een mooie gelegenheid dit onderwerp alsnog aan de orde te stellen. Wie inspiratie zoekt: het tijdschrift *Medische Antropologie* heeft in 1999 een dik (en uitverkocht) themanummer hierover uitgebracht (jrg 11, nr. 1) met veel literatuurverwijzingen. Zie ook mijn oproep over dit onderwerp in *Medische Antropologie* 10 (1): 139-157 (ik kan een copie toesturen); en mijn stukje in *Anthropology Today* 14 (3): 8-12 (1998).

De antropologie is altijd (langer dan 105 jaar) geïnteresseerd geweest in opvattingen en gedrag rond vuil. Definities van vuil bieden een verrassend inzicht in culturele ordening en maatschappelijke hiërarchie, zoals met name Mary Douglas in haar *Purity and Danger* heeft laten zien. Des te merkwaardiger is het dat antropologen nauwelijks aandacht hebben gehad voor het vuilste vuil: menselijke stront. Hebben de taboes rond ontlasting die overall bestaan - maar in variërende maten en vormen - ook de antropologen parte gespeeld? Of zijn er andere verklaringen voor de etnografische onzichtbaarheid van de cultuur van ontlasting? Het panel wil dit vergeten onderwerp alsnog onder de aandacht brengen. Vier soorten bijdragen zijn speciaal welkom: etnografische, theoretische, methodologische en autobiografische (de antropoloog in het veld). Meld je bij: vandergeest@psc.uva.nl

LUSTRUM-CONFERENTIE ANTROPOLOGISCHE BEROEPSVERENIGING

Vrijdag 21 november 2003, 10.00-18.00 uur
Rijksmuseum voor Volkenkunde, Steenstraat 1 te Leiden
Keynote-spreker: Prof. Dr. Veena Das (Johns Hopkins Univ./Univ. of New Dehli). Voor de ABV-lustrumconferentie is bewust niet gekozen voor een specialistisch thema of voor een bepaalde regio. Het bestuur wil zo open mogelijke discussies aanzwengelen en organiseert daartoe parallel lopende panels (ochtend en middag); nieuwe ontwikkelingen, vergeten thema's en bijzondere onderzoeken alles mag op deze conferentie aan bod komen. Inschrijvingskosten voor leden en studenten: 10 euro; Inschrijvingskosten voor niet-leden 25 euro. Koffie, thee en borrel inbegrepen, lunch niet-inbegrepen. Te storten vóór 1 november op rekeningnummer 237646 t.n.v. NVMC, Amsterdam, onder vermelding van naam en adres. Indien u meer informatie wenst, kunt u contact opnemen met José van Santen, santen@fsw.leidenuniv.nl

SECTIE PRAKTIJKPOLITICOLOGIE NKWP

Secretariaat: Marloes Krom, email: mkrom@minszw.nl

Werkbezoek Rekenkamer succesvol

Het werkbezoek aan de Algemene Rekenkamer in Den Haag was allereerst een bezoek aan het al weer enkele jaren geleden geopende spectaculaire nieuwe pand van Aldo van Eck, met de bijzondere exterieuren en interieuren, de schitterende bibliotheek en in het bijzonder de overgang van de oudbouw naar de nieuwbouw waar behalve praktijkpoliticologen ook veel architecten naar komen kijken. In de Grootboekzaal hield vervolgens politicologe Hadewych van Kempen (afgestudeerd in Leiden) een inleiding over de missie en de doelen van de rekenkamer. Dat lokte debat uit over de vraag naar de meetbaarheid van effecten van beleid en de manier waarop de Rekenkamer daar op inspeelt. Ook de discussie over de toegenomen media-attentie voor Rekenkamer-onderzoek en de voor- en nadelen daarvan kwam snel op gang. Drs. Gerrit de Jong, econoom, voormalig CDA-kamerlid en thans een van de drie voor het leven benoemde leden van het College van de Algemene Rekenkamer hield de politicologen daarna een aantal mijmeringen voor waarbij hij en passant de vloer aanveegde met een tweetal recente politicologische publicaties over de Rekenkamer. Dit werkbezoek leverde voor de aanwezigen (de eerste reis maakte een bezoekerster uit Friesland) een prima inkijkje op in de binnenkamer van de Rekenkamer waar negen politicologen werken. Tijdens de borrel werd nader kennism gemaakt. Een succesvol bezoek van de praktijkpoliticologen. *Laurens Slot*

NSV

NSV, secretariaat NVMC, p/a Plantage Muidersgracht 4, 1018 TV Amsterdam, tel. 020 5270657, fax 020 6229430, e-mail: G.M.M.Kuipers@uva.nl

Ruim zestig jaar geleden werd de NSV opgericht. De vereniging heeft tot doel de belangen te behartigen van de Nederlandse sociologie in ruime zin en de bekendheid van het werk van sociologen te vergroten. Daartoe worden bijdragen geleverd aan de bevordering van de kwaliteit van sociologisch onderzoek en onderwijs. Ook zet de NSV zich in voor een versterking van de positie van sociologen op de arbeidsmarkt en op de arbeidsplaats. In deze aflevering van Facta is een kort verslag te vinden van het NSV Actualiteitencollege. De socioloog als columnist.

Initiatief tot het ontwikkelen van een Nederlandse Surveyvragenbank op het World Wide Web

Marion Wittenberg, Helga van Gelder
(NIWI - afdeling Maatschappijwetenschappen / Steinmetz-archief)

Sinds begin jaren zestig archiveert het Steinmetz-archief kwantitatieve databestanden op het gebied van de sociale wetenschappen, met als doel deze ter beschikking te stellen aan Nederlandse en buitenlandse onderzoekers. Het beschikbaar stellen van de bijbehorende onderzoeksinstrumenten, waarmee de data verzameld zijn, is hierbij altijd een afgeleide taak geweest. Deze vragenlijsten, tegenwoordig wel via de Steinmetz-archief website beschikbaar, zijn zelf niet ontsloten waardoor niet naar specifieke vraagformuleringen gezocht kan worden.

De verzameling vragenlijsten die het Steinmetz-archief in huis heeft vormt een rijke bron aan informatie voor onderzoekers die geïnteresseerd zijn in de surveyvragen zelf. Bijvoorbeeld omdat ze willen weten hoe een bepaald concept gemeten kan worden, hoe andere onderzoekers bepaalde vragen formuleren en welke schalen er binnen een specifiek onderzoeksterrein gebruikt worden. Op het gebied van Nederlands sociaal-wetenschappelijk onderzoek bestaat er momenteel geen voorziening die een via het web toegankelijk breed overzicht geeft van bestaande onderzoeksinstrumenten. Om in deze leemte te voorzien komt het Steinmetz-archief met een nieuw initiatief: de Surveyvragenbank¹. Met dit nieuwe systeem richt het Steinmetz-archief zich op onderzoekers, beleidsmakers en studenten, in feite iedereen die onderzoek doet op het gebied van de sociale wetenschappen. De vragenlijsten die aan de basis liggen van belangrijk Nederlands onderzoek kunnen via de Surveyvragenbank dienen als referentiepunt voor nieuw onderzoek en daarmee een waardevol hulpmiddel zijn in het proces van het ontwikkelen van nieuwe vragenlijsten.

In de komende maanden willen we onderzoeken hoe breed de behoefte is aan een dergelijke databank en op welke manier zo'n voorziening het beste kan worden opgezet. Daartoe willen we enkele prototypes bouwen en die aan verschillende potentiële gebruikersgroepen voorleggen. Bij de bouw van de prototypes hebben we de volgende uitgangspunten:

De Surveyvragenbank moet een via het internet toegankelijke voorziening worden, gevuld met vragenlijsten uit belangrijk Nederlands sociaal-wetenschappelijk onderzoek. In het systeem worden de exacte vraagteksten opgenomen met de verdeling van de respons over de antwoordcategorieën, aangevuld met informatie over de survey waarin

de vraag gebruikt is. Verder kan aanvullende informatie zoals methodologie, schalen, opmerkingen over gebruik in het systeem worden opgenomen.

De hele vragenlijst waarin de vraag gebruikt is zal als PDF beschikbaar zijn.

Aanvullend op bovenstaande functionaliteit zou een apart deel van de Surveyvragenbank geïmplementeerd kunnen worden als een discussieforum voor onderzoekers om (blokken) van vragen te bediscussiëren en zo standaarden te ontwikkelen.

Voor de inhoud van de Surveyvragenbank is het Steinmetz-archief afhankelijk van de medewerking van onderzoekers en onderzoeksinstituten. Het Steinmetz-archief is vaak al in het bezit van vragenlijsten, maar specifieke informatie op het gebied van de achterliggende concepten, van gebruikte schalen en standaarden is in vele gevallen niet aanwezig. Voor deze informatie zal het Steinmetz-archief een beroep moeten doen op onderzoekers en onderzoeksinstituten die de vragenlijst ontwikkeld hebben.

Momenteel is het Steinmetz-archief bezig met het bouwen van enkele prototypes van de Surveyvragenbank. Deze herfst willen we deze prototypes aan een aantal groepen van potentiële gebruikers voorleggen om de verschillende opties met betrekking tot de functionaliteit van de Surveyvragenbank te bediscussiëren. Op donderdag 27 november organiseert het Steinmetz-archief een discussiebijeenkomst die open staat voor belangstellenden. Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met:
Marion Wittenberg, tel. 020 4628619,
e-mail: marion.wittenberg@niwi.knaw.nl
Helga van Gelder, tel 020 4628622,
e-mail: helga.van.gelder@niwi.knaw.nl

1. In het buitenland zijn er een aantal soortgelijke initiatieven:

- The Question Bank: <http://qb.soc.surrey.ac.uk/>,
- ZA Qbase: http://www.gesis.org/en/data_service/search/qbase/index.htm
- iPoll: <http://www.ropercenter.uconn.edu/ipoll.html>

NWO/Spinozalaureaten 2003

De NWO/Spinozapremie is de grootste Nederlandse onderscheiding in de wetenschap. Elke onderzoeker krijgt anderhalf miljoen euro, vrij te besteden aan onderzoek. De onderzoekers ontvangen de prestigieuze prijs voor hun voortreffelijk, baanbrekend en inspirerend wetenschappelijk werk. De toekenningen komen tot stand op voordracht van de rectores magnifici van de universiteiten, de voorzitters van de afdelingen Letterkunde en Natuurkunde van de KNAW, de voorzitter van het Nederlands Forum voor Techniek en Wetenschap, het Landelijk Netwerk Vrouwelijke Hoogleraren, de voorzitter van de Sociaal Wetenschappelijke Raad en de voorzitters van de NWO-gebiedsbesturen. De winnaars van de NWO/Spinozapremies 2003 zijn:

- Prof. dr. A.L. (Lans) Bovenberg, Universiteit van Tilburg en Erasmus Universiteit Rotterdam.

- Prof. dr. C. (Cees) Dekker, Technische Universiteit Delft.

- Prof. dr. R.H. (Robbert) Dijkgraaf, Universiteit van Amsterdam.

- Prof. dr. J.L. (Jan Luiten) van Zanden, Universiteit Utrecht en Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG-KNAW) te Amsterdam.

De NWO/Spinozapremie, ook wel gezien als de 'Nederlandse Nobelprijs', wordt toegekend aan Nederlandse onderzoekers die tot de absolute top van de wetenschap behoren. Alle Spinozawinnaars zijn op internet te vinden: <http://www.nwo.nl/spinozawinnaars>. Dit jaar is de negende keer dat de Spinozapremies worden toegekend. De eerste keer was in 1995. De officiële uitreiking van het geld en het Spinozabeeldje zal begin 2004 plaatsvinden.

Benoemingen

KUN - Prof. dr. Eni Sabine Becker, hoogleraar klinische psychologie. Prof. dr. N.W. van Yperen, bijzonder hoogleraar in de organisatiepsychologie.

RUG - Prof. dr. Douwe Draaisma, bijzonder hoogleraar Geschiedenis van de psychologie bij de Faculteit der Psychologische, Pedagogische en Sociologische Wetenschappen.

UL - Dr.E.A.de Jong is door de Clusiusstichting benoemd als eerste hoogleraar op de bijzondere leerstoel Geschiedenis van de tuin- en landschapsarchitectuur.

UU- Mr. Yvonne van Rooy, voorzitter van het College van Bestuur, per 1 februari 2004. Zij volgt drs. Jan Veldhuis op die per 1 november 2003 terugtreedt wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd.

UU / ISS - Professor Amina Mama, hoogleraar Prins Claus Chair 2003/2004.

UvA - Dr. M. Kindt, hoogleraar Experimentele Klinische Psychologie, Faculteit Maatschappij- en Gedragwetenschappen. Zij volgt prof. dr. Walter Everaerd op, die met emeritaat is gegaan.

Etc. - Dr. ir. Rick Kwekkeboom (SCP), lector Vermaatschappelijking in de Zorg/Geestelijke Volksgezondheid Hogeschool Brabant, faculteit Gamma. Drs. J.A.M. Hilgersom, directeur-generaal Arbeidsomstandigheden en Sociale Verzekeringen, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Haar benoeming gaat in op 1 januari 2004.

Innovatieplatform

Op 5 september 2003 is het Innovatieplatform van start gegaan. Het platform moet de ontwikkeling en het gebruik van kennis stimuleren op het gebied van hoger onderwijs, onderzoek en innovatie. Als zodanig moet het fungeren als een 'ijsbreker' voor de kenniseconomie. De oprichting van het innovatieplatform is afgesproken in het regeerakkoord. Minister-president Balkenende is door de minister-raad benoemd tot voorzitter. Naast de minister-president wordt het kabinet vertegenwoordigd door de ministers Brinkhorst (EZ) en Van der Hoeven (OCenW). De andere leden zijn:

ir. G.J. Kleisterlee, hij is president van Koninklijke Philips Electronics NV;

ir. drs. J. van der Veer, hij is vice-voorzitter van de Koninklijke/Shell Groep;

dr. A.H.G. Rinnooy Kan, hij is lid van de raad van bestuur van de ING Groep;

mr. drs. J.C. de Jager, hij is algemeen directeur van ISM BV;

mr. W. Jouwsma, hij is technisch directeur van Bronkhorst High-Tech BV;

ir. M.E. van Lier Lels, zij is directeur operationele bedrijfsvoering Schiphol Groep;

dr. D.D. Breimer, hij is rector magnificus van de Universiteit Leiden;

prof. dr. F.A. van Vught, hij is rector magnificus en voorzitter van het college van bestuur van de Universiteit Twente;

prof. dr. P. Nijkamp, hij is voorzitter van de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek;

prof. dr. F. Leijnse, hij is voorzitter van de HBO-Raad;

prof. dr. ir. I.M.C.M. Rietjens, zij is hoogleraar aan de Wageningen Universiteit;

prof. dr. ir. M.P.C. Weijnen, zij is hoogleraar aan de Technische Universiteit Delft;

dr. H.H.F. Wijffels, hij is voorzitter van de Sociaal Economische Raad;

J.F. Sistermans, hij is voorzitter van de Adviesraad voor Wetenschap en Technologie;

drs. F. Nauta, hij is voorzitter van de stichting Nederland Kennisland (Nauta is benoemd tot secretaris van het platform).

Zie voor meer informatie het persbericht van de ministerraad: <http://www.minaz.nl/data/1061558356.pdf>.

4 oktober

Themadag: "De betrokken antropologie - hoe staat het daar nu mee?" KU Nijmegen. Contact: A.Vanhemelrijk@maw.kun.nl, tel. 024 3612360

7 oktober

Conferentiereeks Verwey-Jonker Instituut ("Sterk door onderzoek"): "Nieuwe professionaliteit (besloten) Professionele handelingsruimte en vraaggericht werken" Utrecht. Contact: Ida Linse of Jenny de Klein, e-mail: secr@verwey-jonker.nl, tel. 030 230 0799
Vierde STECR-jaarcongres: "Werkende reïntegratie - Oplossingen en kansen in het reïntegratietraject" De Eenhoorn, Amersfoort. Contact: STECR, tel. 023 554 9940

9 oktober

NVD Jaarcongres: "Het huwelijk in de multiculturele samenleving". Amsterdam. Contact: Tineke Fokkema, e-mail: fokkema@nidi.nl
LVO Congres: "Nieuw Rijksbeleid = Nieuw Educatiebeleid?" De Driehoek, Utrecht. Contact: Liesbeth Staal, e-mail: e.staal@haarlemmermeer.nl, tel. 023-5676716
Conference: "Globalisation, Regionalisation and the Information Society - A European and South(ern) African encounter" Brugge. Contact: Liesbeth Staal, e-mail: Leo.Van.Audenhove@vub.ac.be

9-10 oktober

Adolescententherapie-congres. Amsterdam. Contact: vkjp@hetnet.nl

10 oktober

Conferentie: "'Westforschung' en Nederland/Die 'Westforschung' und die Niederlande", Meertens Instituut, Amsterdam. Contact en aanmelding: Sociaal Historisch Centrum, shc.limburg@inter.nl.net, tel. 043-3284191

14 oktober

Werkgroep Sociale Bewegingen, Utrecht. Contact: Chris Baerveldt, tel. 030 2534650, e-mail: c.baerveldt@fss.uu.nl
John Adams Institute lecture: Madeleine Albright - "Madame Secretary: A Memoir" Koepelkerk, Amsterdam. Contact: Marike Paauw, tel. 020-6247280

15 oktober

Colloquium Het trajectbeheer van Europese normen in België: van positiebepaling tot toepassingscontrole, Leuven. Contact: Département de droit public UCL, Mvr. D. Bidoul, tel.: 010 474706, e-mail: Bidoul@publ.ucl.ac.be

15-22 oktober

WetenWeek 2003: Kwaliteit van Leven. Contact: Annemiek van Iersel en Abey Jaarsma, e-mail: wetenweek@congrex.nl, tel. 020-5040206

16 oktober

Studiemiddag Werkgroep Stedengeschiedenis: De ruimtelijke orde. SISWO, Amsterdam. Contact: Jan van den Noort, tel. 010-4366014
2nd University Foundation Ethical Forum: "Go English? What language for higher education in 21st century Europe?" Brussel. Contact: Hilde Garmyn of Ilse van cutsem, e-mail: fu.us@skynet.be

16-17 oktober

Conferentie Heyendaal Instituut - Soeterbeeck Programma: "Verlangen in een cynische cultuur" KUN, Nijmegen. Contact: Erik Borgman, e-mail: e.borgman@hey.kun.nl
Noordzeedagen 2003 Zuiderduin, Egmond aan Zee. Contact: H.F.M. Bothe, e-mail: H.Bothe@mep.tno.nl, tel. 055 549 37 29

17 oktober

IIAS Annual Lecture: Reflections on multinationality - Examples of former East-Asian empires, Leiden. Contact: iias@let.leidenuniv.nl, tel. 071 5272227; http://www.iias.nl

21 oktober

Colloquium Verkozenen en kandidaten van vreemde origine in het politieke leven, Brussel (CC Rijke Klare en Stadhuis). Contact:

Muriel De Keyser, Institut de Sociologie, Jeannelaan 44, 1050 Brussel, tel 02 6503182, e-mail: germe@ulb.ac.be

24 oktober

Starbijeekomst NWO-stimuleringsprogramma GaMON: 'Gamma-onderzoek Milieu, Omgeving, Natuur', Utrecht (Jaarbeurs 13.00 - 17.30 uur). Website: http://www.nwo.nl/gamon. Contact: e-mail: gamon@nwo.nl

26 oktober

"De mondialisering van het lokale #4": Stephen Graham De Balie, Amsterdam. Contact: balie@balie.nl

28 oktober

SWOME-studiemiddag: landenvergelijkend onderzoek naar duurzame energie met Valentina Dinica (proefschrift over liberaliseren en verduurzamen) en Bas van Vliet (proefschrift over privatisering van de watersector). Contact: Otto Nuys, tel. 020 5270621, e-mail: nuys@siswo.uva.nl

29 oktober

NIZW-conferentie: "Tot morgen! Zorg- en welzijnsberoepen in de toekomst" Utrecht Contact: Pierre van den Bogaardt, tel. 030-2306315.

30 oktober

Congres "Kenniss Beter Delen II" Veldhoven. Contact: info@cygnea.nl
WODC-Jaarcongres: "Mediation - Opzienbarende feiten uit een onderzoek" Congrescentrum NH Leeuwenhorst, Noordwijk. Contact: tel. 070 378 98 96

Rathenau Technologie Festival: "De maakbare Mens", Amsterdam. Contact: e-mail: a.vandijk@rathenau.nl, tel. 070 342 1542

De derde Nationale Geschiedenisdag: Het andere gezicht: conflict en geweld in de Vaderlandse geschiedenis, Apeldoorn. Contact: tel. 030 2760244, e-mail: nederlandscntum.volkscultuur@wxs.nl

31 oktober

Congres: "Kleinschalige zorg, bijzonder gewoon" De Flint, Amersfoort. Contact: Martha Talma, tel. 030-2306592

1 november

Rathenau Technologie Festival: "De maakbare Mens". NEMO, Amsterdam. Contact: Angela van Dijk, e-mail: a.vandijk@rathenau.nl, of Sara Heesterbeek, e-mail: s.heesterbeek@rathenau.nl, tel. 070 342 1542

Derde Nationale Geschiedenisdag. Congrescentrum Orpheus, Apeldoorn. Contact: nederlandscntum.volkscultuur@wxs.nl, tel. 030-2760244

4 november

VSO/VBO Congres: "Toekomst voor beleidsonderzoek?" Felix Meritis, Amsterdam

5-8 november

Philosophy and History of the Discipline of Education: Evaluation and Evolution of the Criteria for Educational Research meeting Leuven - België. Contact: Paul.Smeyers@psy.kuleuven.ac.be

6 november

Habiforum jaarcongres: "Kennismaken met Praktijk" Archeon, Alphen aan den Rijn. Contact: Susheela Goli, tel. 070 364 8703
Eerste Nationale Mantelzorglezing door Paul Schnabel: "Haalt de mantelzorg 2020?" Ottone, Utrecht. Contact: mw. L. Brokx, telefoon 030 659 22 22

SMVP-prijsuitreiking en conferentie: Aanpak van maatschappelijk geweld door de politie ING House, Amsterdam. Contact: tel. 078 614 4362 e-mail smvp@smvp.nl

6-9 november

First International Conference on the History of Transport, Traffic and Mobility (T2M) T.U. Eindhoven Contact: ECMD, info@ecmd.com, tel. 1-336-667-5976

11 november

2e Nationale Conferentie Innovatie en Kwaliteit Publieke Sector:

"De praktijk als inspiratiebron" Nederlands Congres Centrum, Den Haag. Contact: publiekeselector@minbzk.nl, tel. 070 4266920

12 en 13 november

15e onderwijssociologische conferentie: "De strijd om het curriculum", Lunteren. Contact: Henk Kleijer, e-mail: kleijer@siswo.uva.nl, tel. 020 5270647

13 november

Architectuur Lokaal-bijeenkomst: "Oost West Thuis Best" - Oost-Nederland Stadsschouwburg, Bergen op Zoom. Informatie en aanmelding: Vibeke Gieskes, Saskia Voest of Jacqueline Wippo, tel. 020-5304000

13e Forum voor Alcohol- en Drugsonderzoek (FADO). De Driehoek, Utrecht. Contact: Secretariaat Trimbos Instituut, tel. 030 297 1186

DURP-werkconferentie: "Oneindig ruimtelijk plannen" Passenger Terminal, Amsterdam

13-14 november

"Truth or Dare? Celebrating 15 years of Women's Studies in Utrecht" Universiteit Utrecht. Contact: truthordare@let.uu.nl, tel. +31 (0)30 2536001

14-15 november

A&O-congres: "Wie maakt de dienst uit? Macht en onmacht in opvoeding en hulpverlening" De Reehorst, Ede. Contact: congres@o-a.nl

16 november

"De mondialisering van het lokale #5": David Harvey. De Balie, Amsterdam. Contact: balie@balie.nl

20 november

IVO-refereerbijeenkomst: "Soft, smart, hard: waar ligt de grens?" Rotterdam. Contact: 010 425 3366/E-mail: secretariaat@ivo.nl

Symposium Stichting Toekomstbeeld der Techniek: "Young at Heart - Hoe techniek jongeren kan inspireren" Concordiatheater, Den Haag Contact: Rosemarijke Otten, e-mail: otten@stt.nl, tel. 070-3029834

Studiedag Programma Sociale Cohesie. Contact: Secretariaat van het onderzoeksprogramma Sociale Cohesie, tel. 070 3440936

20-21 november

20e Symposium Gezinsonderzoek Aula/Congresgebouw, KU Nijmegen. Contact: Jacqueline Berns, e-mail: j.berns@dac.kun.nl, tel. 024-361 5968

21 november

Lustrumconferentie Antropologische Beroeps Vereniging: "105 jaar antropologie in Nederland" Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden. Contact: santen@fsw.leidenuniv.nl of tel. 071-5273474

NOSMO Methodologendag 2003: "State of the art & science' van het sociaalwetenschappelijk onderzoek", Amsterdam. Contact: Henk Kleijer, e-mail: kleijer@siswo.uva.nl, tel. 020-5270647

21 november

Forum voor Meervoudig Water- en Ruimtegebruik Rotterdam. Contact: info@habiforum.nl, tel. 0182-540655

27 november

Tranzo Bijeenkomst: Bemoiezorg Tilburg. Contact: tranzo@uvt.nl
België in een gemonialiseerde economie - Impact op de micro-economische en geografisch-territoriale structuur. Voorstelling van de resultaten van een DWTC-project in het kader van het programma 'Sociale Cohesie' Leuven. Contact: Dominique Vanneste, e-mail Dominique.Vanneste@geo.kuleuven.ac.be

Eindcongres ITeR wordt nader bekendgemaakt. Contact: Berry Bonenkamp, e-mail bonenkamp@nwo.nl, tel. 070 344 0950 / Ina Cival, e-mail cival@nwo.nl, tel. 070 344 0980

27-28 november

4e Jaarcongres Multidisciplinaire Samenwerking Arbeid in een digitaliserende wereld Nieuwe Buitensociëteit, Zwolle. Contact: info@kerckebosch.nl, tel. 030 698 4222

3 december

Lezing van Gloria Wekker: "Still a gold coin, after all those years...", Amsterdam. Contact: Babette Roelandschap, 020-6651318

4 december

NIZW-conferentie: "Sociaal/fysieke krachtlijnen van stedelijke vernieuwing", Amsterdam. Contact: congres@nizw.nl

7-9 december

The Immigrant Tourist Industry - An ESF Exploratory Workshop on the Commodification of Cultural Resources in Cosmopolitan Cities. Universiteit van Amsterdam. Contact: rath@pscw.uva.nl

11-12 december

Facing Fieldwork: challenges for anthropology in a globalizing world, Leiden. Sprekers: Jean Comaroff, Kirsten Hastrup, Jos Platenkamp, Rajni Palriwala, Hans van den Breemer, Albert Trouwborst. Website: <http://www.wdo.leidenuniv.nl>. Contact: contact:facingfieldwork@hotmail.com

12 december

Symposium van 'Medische Antropologie': "De patiënt als mede-onderzoeker: Naar vraaggestuurd onderzoek" Spinhuis, Amsterdam. Contact en aanmelding: Annelies Dijkstra, e-mail: mau@pscw.uva.nl

12-13 december

WDO-symposium: "Facing Fieldwork - Challenges for Anthropology in a Globalizing World" Academiegebouw, Leiden. Contact: WDO, e-mail: w_d_o@hotmail.com

19 december

Dag van de psychotherapie. Amsterdam. Contact: secretariaat.nlp@euronet.nl, tel. 030 2510161

4 februari

Festival der Bestuurskunde: "Volatiel bestuur, grenzeloze bestuurskunde" Van Nelle Ontwerpfabriek, Rotterdam. Contact: Niels Kas-telein, tel. 070 311 9311

18-19 maart

Boerhaave congres: "Over-vermoeidheid, arbeidsbelasting en herstel - Resultaten van het onderzoeksprogramma Psychische Vermoeidheid in de Arbeidsituatie (PVA)", Noordwijkerhout. Informatie: mw. Charlotte Bos, email: bosc@nwo.nl, tel. 070 3440 938

24-26 maart

ASCA-conference: "Identities and Alterities" Amsterdam. Contact: Eloë Kingma, e-mail: asca@hum.uva.nl, tel. +31 20 525 3874

22 april

VSO-presentatiedag 2004 Contact: Astrid Sleiderink, e-mail: Astrid.Sleiderink@arnhem.nl, tel. 026 3774772 of Merel Groeneveld, e-mail: m.groeneveld@onstat.amsterdam.nl, tel. 020 5279531

22-23 april

11e sociaal-wetenschappelijke studiedagen. CASA 400, Amsterdam. Contact: Ente Breed, e-mail: studiedagen@siswo.uva.nl of Marycke Borghardt, e-mail: borghardt@siswo.uva.nl

16-19 juni

7th ICOPHIL-Conference: "The Philippines: Changing Landscapes, Manscapes, and Minds in a Globalizing World" Leiden. Contact: Marloes Rozing, tel. +31 (0)71 527 2227

17-20 augustus

RC33 Sixth International Conference on Social Science Methodology: "Recent Developments and Applications in Social Research Methodology" Amsterdam, Roeterseiland. Contact: Henk Kleijer, tel. 020 5270647, e-mail: kleijer@siswo.uva.nl

Bijeenkomsten in binnen- en buitenland zijn te vinden in de agenda op <http://www.maatschappijwetenschappen.nl>